

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU RECIDĪVS

MAGISTRA DARBS

Autore: Zane Stukēna

Studenta apliecība: Nr.: zs09159

Darba vadītājs: profesors Dr. habil. iur. Uldis Krastiņš

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā „Noziedzīgu nodarījumu recidīvs” apskatīta viena no nozīmīgākajām problēmām mūsdienās - objektīva sociāla parādība, kura apdraud sabiedrības intereses un drošību. Darba galvenais mērķis ir sniegt padziļinātu izpratni par noziedzīgu nodarījumu recidīva jēdzienu, analizēt pastāvošās problēmas recidīva noteikšanā un izmantošanā, raksturot recidīva rādītājus, izstrādāt priekšlikumus par nepieciešamajām izmaiņām Latvijas normatīvajos aktos.

Darbs sastāv no trīs nodaļām: pirmajā nodaļā galvenā uzmanība tiek pievērsta recidīva jēdziena vēsturei, veidiem un recidīva pazīmju attīstībai, lai radītu vispārīgu izpratni par to, kā dažādu laika periodu tiesību aktos valsts ir centusies radīt instrumentus, ar kuru palīdzību izdotos veikt noziedzīgu nodarījumu recidīva prevenciju. Otrajā nodaļā apskatīti valsts radīti noziedzīgu nodarījumu recidīva novēršanas instrumentu noteiktie mērķi, kas sekmēs kriminālsodu mērķa sasniegšanu un virzienu, kurā valsts attīsta krimināltiesības kopumā. Šajā nodaļā tiek pievērsta uzmanībā arī dzimumnoziedznieku recidīva problemātikai, kuras kaitējums ietekmē ne tikai cietušo, bet sabiedrību kopumā. Trešajā nodaļā tiek analizēta recidīva reglamentācija un piemērošana arī citu valstu krimināltiesībās.

Atslēgvārdi: noziedzīgu nodarījumu daudzējādība; noziedzīgu nodarījumu recidīvs; atbildību pastiprinošie apstākļi; sodāmība; dzimumnoziedzumi.

ANNOTATION

Master's thesis „Recidivism of criminal offences” one of the most important problems of our days was observed - objective social occurrence which threat the public interest and safety. The main goal of the work is to provide the deepen conception of the recidivism, to analyse the existed problems of recidivism definition and use, to describe the recidivism rates, to develop proposals for the necessaries changes in Latvian legislation.

The work consists of three chapters: the first chapter focuses on the concept of relapse history, types and characteristics of recurrence development in order to create a general understanding of how the different periods of time the state law has been trying to create tools with which to succeed in crime prevention. The second chapter reviews the state created crime relapse prevention tool set goals that will enhance criminal objective and the direction in which the state develops the criminal law. This chapter also draws attention to the problem of sex offender recidivism damage affects not only to the victim, but society as a whole. The third chapter analyzed relapse regulation and enforcement of the criminal laws of other countries.

Keywords: multiplicity of criminal offences; recidivism (relapse) of criminal offences; aggravating circumstances; criminality; sexual offenses.

SATURS

IEVADS	5
1. nodaļa. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU RECIDĪVS	8
1.1. Noziedzīgu nodarījumu recidīva vēsturiskā attīstība	8
1.2. Noziedzīgu nodarījumu recidīva definēšana atjaunotajā Latvijas Republikā	17
1.3. Noziedzīgu nodarījumu recidīva veidi	26
2. nodaļa. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU RECIDĪVA NOVĒRŠANA	28
2.1. Kriminālsodu politikas īstenošanas efektivitāte recidīva novēršanā.....	29
2.3. Noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību recidīvs	37
3. nodaļa. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU RECIDĪVA NORMATĪVAIS REGULĒJUMS ĀRVALSTU KRIMINĀLTIESĪBĀS	46
3.1. Kontinentālās Eiropas (romāņu – ģermāņu) tiesību saime.....	47
3.2. Angļu - amerikāņu (anglosakšu) tiesību saime	48
3.3. Postpadomju (Eirāzijas) tiesību apakšsistēma	50
3.4. Ziemeļvalstu (Skandināvijas) tiesību saime.....	51
3.5. Austrumeiropas postsociālistisko tiesību apakšsistēma	52
SECINĀJUMI	54
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	57
DOKUMENTĀRĀ LAPA	62

IEVADS

Maģistra darbs ir veltīts tēmai „Noziedzīgu nodarījumu recidīvs”. Tēmas izvēle ir balstīta uz tās aktualitāti un intensitāti mūsdienu sabiedrībā. Recidīvs ir sociāls fenomens, kas neatkarīgi no piespriežamajiem kriminālsodiem, likumpārkāpēju resocializējošo un rehabilitējošo pasākumu esamības atkārtu savu ciklu. Noziedzīgu nodarījumu recidīva novēršana ir viens no ļoti būtiskiem Latvijas Kriminālsodu politikas mērķiem. Lai izstrādātu un padarītu efektīvāku Kriminālsodu politikas koncepciju Latvijas recidīva mazināšanai, ir nepieciešams analizēt un pētīt recidīvu no krimināltiesību, kriminoloģijas un socioloģijas puses, nevis paļauties un izstrādāt Latvijas normatīvos aktus balstot tos uz citu valstu veiktajiem pētījumiem to secinājumiem un iegūtajiem datiem, jo tie neatspoguļo Latvijas situāciju.

Šajā Maģistra darbā recidīvs tiek raksturots no krimināltiesiskā un nedaudz kriminoloģiskā viedokļa, nevērtējot socioloģisko apstākļu ietekmi uz noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

Recidīva regulējums krimināltiesībās ir arī viens no sabiedrības attīstības līmeņa rādītājiem katrā konkrētā vēsturiskā valsts attīstības posmā. Noziedzīgu nodarījumu recidīvs ir viens no sabiedrībai bīstamākajiem noziedzības veidiem, kas liecina par to, ka persona izciešot sodu, turpina tiekties uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu un sabiedrības interešu aizskaršanu.

Kā rāda publiski pieejamā informācija Latvijas cietumos pašlaik atrodas apmēram 5000 ieslodzīto, no kuriem lielākā daļa ir recidīvisti jeb tā saucamie profesionālie sēdētāji, kuri ieslodzījumā neatrodas pirmo reizi. Pie tam vairums no viņiem cietumā nokļuvuši par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem. No ieslodzīto kopskaita ieslodzījumu vietā atrodas otro reizi – 22%, trešo reizi – 13%, bet vismaz ceturto reizi – 21% ieslodzīto.¹

Balstoties uz Latvijas tiesu praksi ir novērojama tendence tiesām vispusīgi neizvērtēt noziedzīgā nodarījuma sastāvu, tai skaitā subjektīvās puses pazīmes, līdz ar to tiek veikta nepareiza šo noziedzīgo nodarījumu kvalifikācija, netiek pietiekami ņemti vērā personu raksturojošie dati, kas noved pie tā, ka personai piemērotais soda veids un mērs nav palīdzējis resocializēties un atgriezties sabiedrībā.

Autore darbā kā pētāmās problēmas norāda:

1) Kas ietekmē recidīva jēdziena pilnveidošanu?

¹ Doveika L. Latvijā ilgstoši neizdodas samazināt rūditu noziedzinieku skaitu. TV3 ziņas. 2013.gads, pieejams: <http://www.tv3play.lv/play/330688> [aplūkots 2013.gada 10.novembrī]

- 2) Vai esošais recidīva normatīvai regulējums ir efektīvs recidīva novēršanā?
- 3) Kādi tiesību normu uzlabojumi veicinātu recidīva efektīvu novēršanu, nepārkāpjot personas cilvēktiesības?
- 4) Kā mazināt dzimumnoziegumu recidīvu?
- 5) Vai ārvalstu tiesību aktos noziedzīgu nodarījumu recidīvs tiek noregulēts atšķirīgi?

Maģistra darbā tiek izvirzītas sekojošas hipotēzes:

- 1) Recidīva normatīvais regulējums ir atkarīgs no tiesiskās apziņas;
- 2) Sodāmības fakts ir būtiska noziedzīga nodarījuma recidīva pazīme;
- 3) Tiesas precīzi konstatē un piemēro recidīvu kā atbildību pastiprinošu apstākli;
- 4) Noziedzīgu nodarījumu recidīva normatīvais regulējums ietekmē recidīva skaita mazināšanos;
- 5) Ārvalstu krimināltiesībās ir atšķirīga noziedzīgu nodarījumu recidīva izpratne.

Maģistra darbā izvirzītais mērķis ir visaptveroši un kompleksi izstrādāt pētījumu par recidīva izpratni no krimināltiesību vēsturiskās, teorētiskās un praktiskās puses.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai veicamo uzdevumu lokā iekļauta gan Latvijas, gan ārvalstu normatīvo aktu izpētes veikšana, kā arī šai tēmai raksturīgās literatūras izpēte izmantojot dažādas pētniecības metodes.

Pēc izvirzītā mērķa, pētījumam izvirzīti šādi uzdevumi:

1. recidīva jēdziena izpratnes izzināšana gan vēsturiskā aspektā, gan salīdzinošā aspektā;
2. uzskaitīt un skaidrot recidīva veidus;
3. salīdzināt ārvalstu krimināltiesībās ietverto recidīva tiesisko regulējumu;
4. veikt tiesību doktrīnas un tiesu prakses izpēti;
5. sniegt autores viedokli, saskatot tiesu nolēmumos pretrunīgus apstākļus;
6. sniegt autores secinājumus un priekšlikumus recidīva institūta sistēmiskas pieejas izveidei.

Darbā izmantotas mācību grāmatas, judikatūra un tiesību doktrīna, juridiskās prakses materiāli, vēsturiskie un mūsdienu normatīvie akti, kā arī ārvalstu normatīvie akti.

Pētījuma procesā apgūtās informācijas sistematizēšanai un analīzei izmantotas vairākas pētniecības metodes - vēsturiskā pētniecības metode, gramatiskā metode, teoloģiskā metode un informācijas apkopošana un tās salīdzinošā analīzes metode.

Vēsturiskā pētniecības metode tika izmantota, lai apzinātu recidīva institūta reglamentāciju un attīstību dažādos vēstures laika posmos.

Gramatiskā metode tiek lietota, lai izprastu tiesību normas saturu, noskaidrojot atsevišķu vārdu nozīmi, kas tiek noteikta ar vārdu lietojumu.

Izmantojot teoloģisko metodi, tiek raksturota tiesību norma un tiesību jēdziens, kas vērsti uz mērķa sasniegšanu.

Ar salīdzinošās pētniecības metodes palīdzību tiek aplūkots recidīva institūta krimināltiesiskais regulējums ārvalstīs, lai salīdzināšanas rezultātā iegūtu viedokli un izpratni par iespējamiem uzlabojumiem Latvijas normatīvajā regulējumā.

Maģistra darbs sastāv no anotācijas latviešu un angļu valodā, ievada, trīs nodaļām un to apakšnodaļām, secinājumiem un izmantotas literatūras un avotu saraksta.

1. nodaļa. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU RECIDĪVS

Latvijas krimināltiesību un kriminālprocesuālo tiesību zinātne ir veidojusies, galvenokārt, uz paražu tiesību un Krievijas likumdošanas bāzes, taču šīs zinātnes attīstību ir ietekmējusi arī Vācijas, Zviedrijas, Polijas un citu valstu likumdošanas prakse.²

Krimināltiesības tika veidotas ar nolūku veicināt personu, sabiedrības un valsts interešu aizsardzību no prettiesiskiem apdraudējumiem, kā arī personas tiesību, brīvību un likumīgo interešu realizēšanai.

Latvijas krimināltiesības ir veidojušās uz Krievija krimināltiesību pieredzes, un arī termins - recidīvs nav Latvijas jaunievedums krimināltiesību teorijā. Šis termins ir mantots no Krievijas krimināltiesību vēstures, kura juridiskās saknes jeb pazīmes ir meklējamas XIV gadsimta tiesību aktos. Tajos mēģināts noteikt noziedzīgus nodarījumus, sodus un citus krimināltiesību zinātnes stūrakmeņus.

Termina „recidīvs” izcelsme ir latīņu „recidivus” - tāds, kas no jauna atgriežas³, Plašākā nozīmē noziedzīgo nodarījumu recidīvs ir personas atgriešanās pie noziedzīgas uzvedības. M. D. Maltz, norāda: „Recidīvisms krimināltiesiskajā kontekstā var tikt definēts kā personas atgriešanās pie noziedzīgās uzvedības pēc tam, kad viņš vai viņa ir bijusi atzīta par vainīgu cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, notiesāta un (iespējami) labota.”⁴

1.1. Noziedzīgu nodarījumu recidīva vēsturiskā attīstība

Sākotnēji termins „recidīvs” netiek definēts tiesību aktos, bet gan izrietēja no dažādiem tiesību aktu pantiem.

T. Г. Черненко norāda, ka 1397. gada Dvinskā likumu hartā (*Двинская уставная грамота*) un 1467. gada Pleskavas tiesu grāmatā (*Псковская судная грамота*) ir sastopamas pirmās sava veida norādes par recidīva ideju, bet tikai attiecībā uz tādu noziedzīgu nodarījumu kā zādzība. No Dvinskā likumu hartas līdzīgi, kā no Pleskavas tiesu grāmatas 8. panta izriet, ka personas izdarīta atkārtota zādzība pēc tās sodīšanas par

² Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pētījums. 71.lpp. Pieejams: www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc [aplūkots 2013.gada 12. maijā].

³ Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca Letonika.lv. Pieejams: <http://letonika.lv/groups/default.aspx?g=1&r=1107> [aplūkots 2013.gada 14.februārī].

⁴ Maltz, Michael D. Recidivism. Orlando: Academic Press, 1984, p. 1.

iepriekšējo zādzību ir sodāma atbilstoši vainai, kā arī tiek norādīts, ka par trešo izdarīto zādzību personai, kura iepriekš jau ir tiesāta par zādzību, tika piespriests nāvessods. Dvinskas likumu hartas 5. pants, jau 14.gs. norādīja konkrētu sodu veidu par katru zādzību, kuru veic persona: par pirmo - vainīgā manta tika pārdota; par otro - pats vainīgais tika pārdots; par trešo - vainīgajam tika izpildīts nāvessods - pakarot. Bez sodu veidu noteikšanas iepriekšminētajā hartā tiek norādīts arī uz personas zīmogošanu, lai būtu vieglāk noteikt, kuru reizi persona ir veikusi zādzību.

Laikā kad sāka pieņemt centralizēti Krievijas valsts likumus, sodi recidīva gadījumā tika noteikti bargāki, uz ko norāda arī 1497. gada un 1550. gada likums, kuros tika noteikts, ka nāves sods tiek piemērots personai, kura ir izdarījusi otro zādzību. 1550. gada likumā, bija veikta atruna, ka nāves sodu varēja pieļaut tikai tajā gadījumā, ja persona, to spīdzinot, pati ir atzinusies izdarītajā.⁵

Bargs sods par recidīvu tika noteikt, lai iebiedētu tā izdarītāju, tādējādi akcentējot noziegumu prevencijas nozīmi sodu noteikšanā. Tomēr aplūkojot iepriekšējos un turpmākos tiesību aktus, var konstatēt, ka bargāku sodu piespriešana neattur personu no jauna nozieguma izdarīšanas, pēc jau iepriekš izciesta soda.

Maskavas apgabala likumu kopums jeb 1649. gada Padomes kodekss (*Соборное уложение*), paplašināja noziedzīgu nodarījumu loku, kuriem recidīvs tika noteikts kā kvalificējoša pazīme. Šī kodeksa XXI nodaļas 10. pantā, tika iekļauta tāda recidīva pazīme kā – izciests sods par iepriekšējo noziedzīgo nodarījumu. Konstatējot recidīvu sods tika palielināts.

1832. gada Likumu apkopojums (*Свод законов*) noteica atkārtosanos (speciālo recidīvu). 124. pants noteica, ka „atkārtots noziedzīgs nodarījums ir tādos gadījumos, kad persona, esot iepriekš notiesāta par noziedzīgu nodarījumu, izdara tādu pašu noziedzīgo nodarījumu otro vai trešo reizi”, tādējādi recidīvu varēja konstatēt pie jebkura veida noziedzīgā nodarījuma, ja tā pati persona vēlreiz izdara tādu pašu noziedzīgu nodarījumu, pēc tās iepriekšējas notiesāšanas.

1845. gada kriminālsodu un audzinoša rakstura sodu apkopojuma 137. pants jau noteica ne tikai speciālo, bet arī vispārējo recidīvu pazīmes kā vainas un soda pastiprinošu apstākli.

⁵ Черненко Т.Г. Рецидив преступлений в отечественном уголовном законодательстве XIV-XV вв. История развития уголовного права и ее значение для современности: Материалы V Международной научно-практической конференции, состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М.В. Ломоносова 26-27 мая 2005 г. Москва: ЛексЭст, 2006, 664 с.

Paralēli iepriekšminētajam apkopojumam spēkā bija arī 1864. gada 20. novembra Nolikums par sodiem (*устав о наказаниях*), kura 14. pantā tika izteikta norāde uz vienreizīgu un vairākkārtēju recidīvu”.⁶

Lai gan Krievijas krimināltiesībās recidīva institūta attīstībai ir redzama senāka vēsture, Latvijas krimināltiesību teorijā recidīvs tiesību aktos ienāk lēnām un caur recidīva pazīmēm.

Sodu likumus Nikolajs II apstiprināja 1903. gada 22. martā un tos Latvijā oficiāli ieviesa ar 1918. gada 6. decembra Latvijas Tautas Padomes izdoto likumu. Sākotnēji tos ieviesa spēkā Kurzemē, tad Vidzemē, savukārt Latgalē tikai ar 1920. gada 15. martā pieņemto likumu. Līdz ar to Latvijā tika unificētas krimināltiesības. 1903. gada Sodu likumi ar vēlāk izdarītajiem Saeimas grozījumiem bija spēkā līdz 1933. gada 1. augustam.⁷ Šo likumu 1. pants nosaka, ka „Par noziedzīgu nodarījumu atzīstams nodarījums, kurš tā izdarīšanas laikā noliegts likumā ar soda piedraudējumu”. No panta neizriet neviena cita nodarījuma pazīme kā soda piedraudējums, kas izriet no tiesību akta. Respektīvi, ja tiesību akts nenosaka sodu par konkrētām darbībām, tad nav tiesību pēc analogijas personai noteikt sodu.

Sodu likumos Septītajā nodaļumā „Apstākļi, kas palielina atbildību” var saskatīt noziedzīgu nodarījumu daudzējādības veidu pazīmes – kopībai un recidīvam. Lai gan Sodu likumos nebija sastopams termins „recidīvs” tas tomēr nenozīmēja, ka noziedzīgu nodarījumu recidīvs neizrietēja no tiesību normu satura. 1903. gada Sodu likumu 66. pants noteica bargāku sodu par nodarījumiem, kas izdarīti pēc sprieduma vai verdikta pasludināšanas, vai arī soda izciešanas laikā. Tāpat šī likuma 67. pants noteica, ka notiesātais, kas izdarījis noziedzīgu nodarījumu pēc soda izciešanas, ir atbildīgs uz vispārējā pamata, bet ja notiesātais izdarījis ar agrāko pilnīgi vienādu vai vienāda veida nodarījumu, sods, kuru piespriež par šo nodarījumu, izņemot gadījumus, kuriem likumā noteikti par noziedzīgu nodarījumu atkārtojumu sevišķi sodi, paaugstina pēc 64. panta noteikumiem, ja līdz jaunā, pilnīgi vienādā vai vienāda veida noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai pagājis no soda izciešanas par agrākiem: smagu noziegumu - ne vairāk par

⁶ Черненко Т.Г. Рецидив преступлений в отечественном уголовном законодательстве XIV-XV вв. История развития уголовного права и ее значение для современности: Материалы V Международной научно-практической конференции, состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М.В. Ломоносова 26-27 мая 2005 г. Москва: ЛексЭст, 2006, 664 с.

⁷ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pētījums. 71.lpp. Pieejams: www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc [aplūkots 2013.gada 12. maijā].

pieciem gadiem, noziegumu - ne vairāk par trim gadiem, un pārkāpumu - ne vairāk par vienu gadu.⁸

Lai gan šis likums nenoteica sodāmības un sodītas personas definīciju, tas norāda uz iepriekšējas sodīšanas faktu. Sodāmības fakts un atkārtotā norāda uz recidīva idejas un pazīmju pastāvēšanu tā laika krimināltiesībās. Šis pants veido pamatu arī sodāmības dzēšanas un noņemšanas idejai.

Uz 1903. gada Sodu likumu pamata, kā arī ņemot vērā Vācijas, Itālijas un citu valstu likumdošanas praksi un tā laika tendences krimināltiesību teorijā, tika izstrādāts pirmais Latvijas brīvvalsts krimināllikums – 1933. gada Sodu likums, kas bija spēkā līdz 1940. gada 25. novembrim.⁹ 1933. gada Sodu likuma tiesību normas attiecībā uz recidīva pazīmēm bija tādas pašas kā 1903. gada Sodu likumos. No 1903. gada Sodu likumiem tāpat kā no šī likuma 62. panta redzams, ka:

- 1) par recidīvu Latvijas Sodu likums atzīst tikai noziedzīgās uzvešanās atkārtotānos pēc soda izciešanas;
- 2) runa iet tikai par speciālo recidīvu;
- 3) sodu var paaugstināt pēc 59. panta otrās daļas noteikumiem, izņemot gadījumus, kuros likumā noteikti sevišķi sodi par atkārtotumu;
- 4) pastāv speciāls noilgums.¹⁰

1903. gada Sodu likumos un 1933. gada Sodu likumā nebija ietverts daudzējādības jēdziens, kā arī netika norādīti tā atsevišķie veidi, tomēr Krimināltiesību teorijā tika formulēts noziedzīga nodarījuma daudzējādības jēdziens - noziedzīga nodarījuma daudzējādība aptvēra gadījumus, kad tika realizēti dažāda veida noziedzīgu nodarījumu sastāvi vai kad atkārtojas viens un tas pats sastāvs, un arī vienīga noziedzīga nodarījuma jēdziens, kas tika formulēts kā viena noziedzīga sastāva izpildīšana. Risinot jautājumus par noziedzīga nodarījuma daudzējādības veidiem, tos ,galvenokārt, saistīja ar soda noteikšanu noziedzīgu nodarījumu kopības gadījumos. Šajā sakarībā tika minēti arī tādi noziedzīga nodarījuma daudzējādības veidi kā nodarījumu reālā kopība, atkārtotība un

⁸ Tieslietu ministrijas sevišķā komisija. 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīvu daļu par Latvijas valdības laikā izdotajiem grozījumiem. 27.lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1281> [aplūkots 2013.gada 7. jūnijā].

⁹ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pētījums. 71.lpp. Pieejams: www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc [aplūkots 2013.gada 12. maijā].

¹⁰ Lejiņš P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i.], 1940, 97.lpp.

recidīvs. Pie atkārtotības izdalīja vēl tādus paveidus, kā „noziedzīgs paradums” un „amatveidīga noziedzīga nodarbība”.¹¹

Termins „recidīvists” pirmo reizi tika pieminēts 1919. gada Vadošajos noteikumos krimināltiesībās un Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas 1922. gadā Kriminālkodeksā (turpmāk - KPFSR KK). Šī kodeksa 6. pants nosaka noziegumu definīciju: „Par noziegumu atzīstama ikkatra sabiedriski - bīstama darbība vai bezdarbība, kas apdraud padomju iekārtas pamatus vai strādnieku un zemnieku varas noteikto tiesisko kārtību pārejas periodā uz komunistisko iekārtu.” Definīcijā tiek ieviesta pazīme - rīcības sabiedriskā bīstamība.

Šis kodekss tika grozīts vairākas reizes līdz 1929. gadā no KPFSR KK tika izslēgts termins „recidīvists”, jo tolaik uzskatīja, ka profesionālas (recidīvās) noziedzības Padomju Savienībā nav. Krievijā šis KK tika uzskatīts par valsts varas instrumentu, ar kuru bija iespējams realizēt politisko teroru un tiesnešu patvaļu.

Pēc Latvijas okupācijas tolaik Latvijas PSR teritorijā, sākot ar 1940. gada 26. novembri, stājās spēkā 1926. gada KPFSR KK¹² ar tiem pārgrozījumiem, kādi bija ieviesti līdz 1940. gada 15. novembrim.¹³

Ja salīdzina 1926. gada un 1940. gada redakciju, secināms, ka abu redakciju 6. pantā, kur definēts sabiedriski bīstams nodarījums, norāda, ka sods tiek piemērots nevis uz personas vainas pamata, bet nodarījuma sabiedriskās bīstamības pakāpes. Un attiecīgi tika izdalīti trīs noziedzīga nodarījuma sodu noteikšanas veidi:

- 1) sociāli kaitnieciskas rīcības rezultātā ir nepieciešama vainīgās personas „atgriešana” normālā sabiedrības dzīvē;
- 2) sociāli kaitnieciskas rīcības gadījumā vainīgā persona atkarībā no konkrētā gadījuma ir vai nu atgriežama normālā sabiedrības dzīvē, vai arī izolējama no tās;
- 3) īpaši kaitnieciskas rīcības gadījumā vainīgā persona ir jāpadara par nekaitīgu („fiziska iznīcināšana”).

KPFSR KK netika definēts daudzējādības jēdziens, kā arī netika norādīti tā atsevišķie veidi. Tomēr KPFSR KK 47. pants reglamentē vainu pastiprinošus apstākļus, kur teikts, ka „katrā atsevišķā gadījumā izšķiramais pamatjautājums ir jautājums par

¹¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 270.lpp.

¹² KPFSR Kriminālkodekss ar grozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.

¹³ Beļska A. Padomju krimināltiesību ietekme uz vainas teorijas attīstību Latvijas krimināltiesībās. Juridiskā zinātne, 2010, nr.1, 198.lpp.

apspriežamā nozieguma sabiedrisko bīstamību.” Šajā ziņā, nosakot vienu vai otru no šajā KK paredzētiem sociālās aizsardzības līdzekļiem, par pastipriņošiem apstākļiem uzskatāmi:

- 1) nozieguma izdarīšana ar nolūku atjaunot buržuāzijas varu;
- 2) iespēja ar nozieguma izdarīšanu kaitēt valsts vai darba ļaužu interesēm, kaut arī noziegums nebūtu tieši vērsts pret valsts vai darba ļaužu interesēm;
- 3) nozieguma izdarīšana grupā vai bandā;
- 4) c¹⁾ tas apstākļi, ka noziegumu izdarījusi persona, kura jau agrāk izdarījusi kādu noziegumu, izņemot gadījumus, kad šī persona atzīstama par nesodītu, vai kad no pirmā nozieguma izdarīšanas vai tā sprieduma dienas pagājis noilguma laiks pie tam tiesa var, atkarībā no pirmā nozieguma rakstura, neatzīt šo apstākli par pastipriņošu;
- 5) nozieguma izdarīšana aiz mantkārīgām vai citām zemiskām tieksmēm;
- 6) nozieguma izdarīšana ar sevišķu cietsirdību, vardarbību vai viltību, vai pret personām, kas noziedzniekam pakļautas, vai ir viena gādībā, vai pēc sava vecuma vai citiem nosacījumiem atrodas sevišķā bezpalīdzības stāvoklī.¹⁴

Tikai KPFSR KK 117.panta 2.daļā ir norāde uz daudzējādības veidu ideju kā kvalificējošu pazīmēm - ja kukuļņemšana tiek izdarīta atbildību pastipriņošos apstākļos, piemēram, to izdara persona, kurai ir sodāmība vai kukuļņemšana izdarīta atkārtoti, tad sods nosakāms ne mazāk kā divi gadi brīvības atņemšanas, kas ir maksimālais sods gadījumos, kad kukuļņemšana izdarīta pirmo reizi. Šī panta daļa norāda arī uz to, ka gadījumos, kad jaunu noziedzīgu nodarījumu izdara persona, kas iepriekš jau ir sodīta, sodam ir jābūt smagākam, nekā personai, kas to izdara pirmo reizi.

Ievērojot 1958. gada 25. decembrī pieņemto PSRS likumu Par kriminālatbildību par valsts noziegumiem, 1961. gada 6. janvārī tika pieņemts un 1. aprīlī stājās spēkā Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss (turpmāk -LPSR KK).¹⁵ Termini „recidīvs” un „recidīvists” PSRS netika lietoti līdz 1958. gadam.

1961. gada LPSR KK 7. pantā nosaka, ka noziegums tiek definēts kā sabiedriski bīstams nodarījums (darbība vai bezdarbība), kas apdraud padomju sabiedrisko vai valsts iekārtu, sociālistisko saimniecības sistēmu, sociālistisko īpašumu, pilsoņu, personu un viņu politiskās, darba, mantiskās un citas tiesības, par ko ir paredzēta kriminālatbildība. Šī

¹⁴ KPFSR Kriminālkodekss ar grozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.

¹⁵ Beļska A. Padomju krimināltiesību ietekme uz vainas teorijas attīstību Latvijas krimināltiesībās. Juridiskā zinātne, 2010, nr.1, 199.lpp.

kodeksa 3. pants nosaka, ka vainīgās personas tīšs vai aiz neuzmanības izdarīts sabiedriski bīstams nodarījums ir kriminālatbildības pamats.

LPSR KK 37. pantā tiek teikts par atbildību pastiprinošiem apstākļiem, kas arī saistās ar recidīvu. Nosakot sodu par vienu no atbildību pastiprinošiem apstākļiem atzīstams apstākļis - ja noziegumu izdarījusi persona, kas agrāk izdarījusi kādu noziegumu, atkarībā no pirmā nozieguma rakstura tiesa var nepiešķirt šim noziegumam pastiprinoša apstākļa nozīmi.¹⁶

Personu var uzskatīt par recidīvistu neatkarīgi no tā, vai viņam ar iepriekšējo spriedumu bija izraudzīta brīvības atņemšana vai labošanas darbi, izsūtījums vai naudas sods, vai arī kāds cits Latvijas PSR KK 21.pantā paredzētais soda veids. Soda veidam un laikam, kāds bija izraudzīts recidīvistam, var būt nozīme, izdarot dažādu recidīvistu kategoriju savstarpēju norobežošanu.¹⁷

LPSR KK 24. pantā tika iekļauta sevišķi bīstama recidīvista definīcija, tādējādi īpaši izceļot bīstamāko recidīva veidu. „Latvijas PSR KK 24. pants no citu recidīvistu vidus izdala sevišķi bīstamus recidīvistus, norādot, par kādiem noziegumiem notiesātās personas tiesa var atzīt par tādiem. Atzīstot, tātad, ka starp recidīvistiem ir sevišķi bīstami recidīvisti, likums tieši citas recidīvistu kategorijas nenorāda, taču rada priekšnoteikumus recidīvistu tālākai klasifikācijai.”¹⁸

Šis institūts noteica, ka par sevišķi bīstamu recidīvistu ar tiesas spriedumu varēja atzīt personu, kas agrāk notiesāta par kādu no LPSR KK 24. pantā minēto sevišķi bīstamo noziegumu un atkal izdarījusi kādu no iepriekšminētajiem bīstamajiem noziegumiem.

No LPSR KK 24. panta izriet, ka sevišķi bīstama recidīvista pamatošanai ir jākonstatē, ka kāda parādība atkārtojas, vismaz divas reizes un jaunais noziegums izdarīts pēc sprieduma pasludināšanas par iepriekšējo noziegumu. Tikai šāda noziegumu daudzējādība izveido recidīvu tā krimināltiesiskajā izpratnē, nodalot to no noziegumu kopības un atkārtotības. A. Niedre norāda, ka krimināltiesību teorijā pastāvēja vairāki viedokļi par to, kuras ir nosakāmas par recidīva galvenajām jeb obligātajām pazīmēm:

- 1) recidīva obligātā pazīme ir vienīgi sodāmības fakts par iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu;
- 2) recidīva obligātās pazīmes ir gan sodāmības fakts, gan tiesas piespriedē soda pilnīga vai vismaz daļēja izciešana;

¹⁶ Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Mācību līdzeklis. Rīga: [b.i.], 1971, 22.-23.lpp.

¹⁷ Turpat. 28.lpp.

¹⁸ Turpat. 35.lpp.

- 3) recidīvs izveidojas vienīgi tad, ja tīšu noziegumu izdara persona, kas jau agrāk sodīta par tīšu noziegumu, ja šādi tīši noziegumi nav maznozīmīgi un to subjekts ir sasniedzis pilngadību.¹⁹

LPSR KK 24. panta noteiktajos gadījumos persona tika notiesāta ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par pieciem gadiem.

Tiesa, izskatot jautājumus par personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu, ņēma vērā vainīgās personas personību, izdarīto noziegumu sabiedriskās bīstamības pakāpi, to motīvus, noziedzīgo nodomu realizēšanas pakāpi, piedalīšanās pakāpi un raksturu noziegumu izdarīšanā un citus lietas apstākļus.²⁰ Recidīvista sabiedriskās bīstamības objektīvs vērtējums atkarīgs no datiem, par izdarīto noziegumu vainas formu ar kādu izdarīti noziegumi, par kuriem recidīvists bija notiesāts un citiem apstākļiem. Dažādu recidīvistu sabiedriskās bīstamības pakāpe izskaidrojama ar daudziem apstākļiem, kas saistīti gan ar viņu izdarīto noziegumu skaitu un smagumu, šo noziegumu izdarīšanas veidu un sekām, gan arī ar vainīgā personību.²¹ Tiesai lēmums bija jāmotivē spriedumā.

Savdabīgi, ka lemjot par personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu, netika ņemta vērā sodāmība par noziegumiem, ko šī persona izdarīja pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas. LPSR KK tika paredzēts, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda nepiemēroja sevišķi bīstamam recidīvistam, personai, kas izdarīja slepkavību pastiprinošos apstākļos, personai, kurai nāves sods aizstāts ar brīvības atņemšanu apžēlošanas vai amnestijas kārtībā. Veicot grozījumus LPSR KK, likumdevējs pakāpeniski sašaurināja to personu loku, kuras nevar būt nosacīti pirmstermiņa atbrīvotas no brīvības atņemšanas soda izciešanas.

LPSR KK 99. panta 9. punkts nosaka, ka par slepkavību ar nodomu pastiprinošos apstākļos tiek uzskatīta slepkavība, ja to izdarījis sevišķi bīstams recidīvists, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem vai ar nāves sodu.

Personas atzīšana par sevišķi bīstamu recidīvistu radīja veselu virkni juridisku seku, piemēram, sevišķi bīstamiem recidīvistiem varēja noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz 15 gadiem un brīvības atņemšana bija jāizcieš sevišķa režīma labošanas darbu kolonijās (vīriešiem) un stingra režīma kolonijās (sievietēm), vai arī šo personu varēja ieslodzīt cietumā uz visu soda laiku vai tā daļu. Turklāt, no brīvības atņemšanas vietām

¹⁹ Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Mācību līdzeklis. Rīga: [b.i.], 1971, 24.lpp.

²⁰ Dzenītis J., Niedre A. Latvijas PRS kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 411.lpp.

²¹ Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Mācību līdzeklis. Rīga: [b.i.], 1971, 35.lpp.

atbrīvotajiem sevišķi bīstamajiem recidīvistiem vēl noteica tiesībsargājošu iestāžu administratīvo uzraudzību.

Sevišķi bīstamiem recidīvistiem nepiemēroja pirmstermiņa atbrīvošanu no soda un neizciestā soda daļas aizstāšanu ar vieglāku sodu. Sevišķi bīstama recidīvista statusu personai atcēla līdz ar sodāmības noņemšanu. Situācijās, kad bija jāizlemj jautājums par tādas personas atzīšanu par sevišķi bīstamu recidīvistu, kas sodīta dažādās savienotajās republikās, bija jāizlemj saskaņā ar likumiem, kuri bija spēkā pēdējā nozieguma izdarīšanas vietā. Turklāt, tajā daļā, kas skāra recidīvista agrāk izdarītos noziegumus, tiesai bija jābalstās uz to kvalifikāciju, kas dota tiesas spriedumā šo noziegumu izdarīšanas vietā.

Lai gan LPSR KK netika dota sodāmības definīcija, tomēr no iepriekšminētā ir viennozīmīgi secināms, ka sodāmības fakts ir galvenā recidīvā pazīme, kas recidīvu atšķir no cita daudzējādības veida. Saistot recidīva jēdzienu ar jauna nozieguma izdarīšanu pēc soda pilnīgas vai daļējas izciešanas, rodas situācija, kurā persona, kas izvairās no piesprietā soda izciešanas un izdarot šai laikā jaunu noziegumu, nevar uzskatīt par recidīvistu. Recidīvists nevar būt arī personas, kas notiesāta nosacīti un jaunu noziegumu izdara pārbaudes laikā.²²

LPSR KK 54. pants paredz noteikumus sodāmības dzēšanai un noņemšanai. Persona, tiek atzīta par nesodītu, ja tā zināmā laika posmā pēc soda izciešanas neizdara jaunu noziegumu. Pantā paredzēti atšķirīgi termiņi, lai pārliecinātos, vai sodu izcietuši persona ir labojusies. Sodāmības dzēšanas termiņi atkarīgi no piesprietā soda veida, bet ja persona bija notiesāta ar brīvības atņemšanu - arī no šī soda laika. Sodāmība automātiski netiek dzēsta personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ilgāku par desmit gadiem, un sevišķi bīstamiem recidīvistiem, tomēr to varēja noņemt ar tiesas lēmumu, amnestiju vai apžēlošanas aktu. Sodāmības dzēšanas ar tiesas lēmumu termiņi ir tieši atkarīgi no soda veida un mēru ņemot vērā kā nozieguma, tā arī personas, kas to izdarījusi, sabiedriskās bīstamības pakāpi. Savādāka kārtība ir amnestijas gadījumā, jo to piešķirot nevērtē indivīdu, bet gan noteiktu notiesāto grupu sabiedriskās bīstamības pakāpi. Sodāmību var noņemt arī pirms termiņa.

Tiesai lemjot, par sodāmības noņemšanu vai dzēšanu sevišķi bīstamam recidīvistam, bija jābūt ļoti atbildīgai, jo ar šo lēmumu tiesa izbeidza personas iepriekšējās sodīšanas

²² Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Mācību līdzeklis. Rīga: [b.i.], 1971, 30.lpp.

tiesiskās sekas, tas nozīmē, ja šī persona izdara vēl kādu noziegumu, tad tiesai šī persona jātiesā un sods jānosaka, tā it kā tā tiktu tiesāta pirmo reizi.

Kā norāda A. Niedre:, likums, izšķirot jautājumu par brīvības atņemšanas soda izciešanas režīma noteikšanu, pieļauj ņemt vērā dzēstās un noņemtās sodāmības. Lai gan no krimināltiesību viedokļa šāda persona nav uzskatāma par recidīvistu, tiesa novērtējot tiesājamā personību un atzīstot, ka iepriekšējā notiesāšana un atrašanās ieslodzījuma vietā nav vainagojusies ar viņa pāraudzināšanu. Minētā pretruna par personu, kas formāli neskaitās recidīvists, bet pēc būtības tiek pielīdzināta tādām, atzīstama par vienu no faktoriem, kas devis pamatu literatūrā izteiktajiem uzskatiem par nepieciešamību krimināltiesībās atteikties tādā vai citādā veidā no sodāmības institūta.”²³

Šīs nodaļas ietvaros ir skaidri saredzama noziedzīgu nodarījumu recidīva pazīmju veidošanās un šāda daudzējādības veida nepieciešamību individualizējot personai piespriežamo sodu. Gadsimtiem ejot un mainoties tiesiskajai apziņai, mainās arī noziedzīgu nodarījumu pazīmes, tas rada pārlicību, ka arī nākotnē noziedzīgu nodarījumu recidīva tiesiskais regulējums mainīsies atbilstoši tā laika tiesiskajai apziņai.

1.2. Noziedzīgu nodarījumu recidīva definēšana atjaunotajā Latvijas Republikā

Līdz Latvijas Krimināllikuma pieņemšanai ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 29. augusta lēmumu „Par PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā” LPSR KK tika uzskatīts par Latvijas Kriminālkodeksu²⁴ (turpmāk - LKK).

Recidīvs saskaņā ar LPSR KK jeb LKK 37. pantu bija atbildību pastiprinošs apstāklis, bet atsevišķās LKK normās recidīvs bija kvalificējošs apstāklis (LKK 112.p. 4.d., 164.p. 3.d., 213.1.p. 2.d., 222.5.p. 2.d.).

Sestās Saeimas pavasara sesijas piecpadsmitā sēde 1998.gada 17. jūnijā ar balsu vairākumu (par – 39, pret – 21, atturas – 11)²⁵ pieņēma Krimināllikumu²⁶ (turpmāk - KL).

²³ Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Mācību līdzeklis. Rīga: [b.i.], 1971, 38.lpp.

²⁴ Latvijas Kriminālkodekss. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija. Rīga: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotāja redakcija, 1992, 118 lpp.

²⁵ Latvijas Republikas 6. Saeimas stenogrammas. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/st_98/st1706.html [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī].

²⁶ Krimināllikums: LR Likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2013.gada 6.februārī].

Jaunais likums tika nosaukts par „Krimināllikumu”, nevis Kriminālkodeksu, kā bija agrāk, lai ieviestu svarīgāko kodificēto likumu vienveidīgus nosaukumus.

Pieņemtā KL pārejas noteikumos bija norādīts, ka KL spēkā stāšanās laiku un kārtību nosaka ar speciālu likumu. Šāds likums tika sagatavots un 1998.gada 15.oktobrī pieņemts Saeimā, tas stājās spēkā 1998.gada 5.novembrī. Likums „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”²⁷ (turpmāk – Īpašais likums) noteica ne tikai, ka KL stājas spēkā ar 1999. gada 1. aprīli un no tā brīža spēku zaudē LKK, bet arī norādīja, kā jārikojas ar tām krimināllietām, kur personas tiek vai tikušas sauktas pie atbildības par nodarījumiem, kurus KL neatzīst par noziedzīgiem, un kā jāizcieš sods tām personām, kas notiesātas saskaņā ar Kriminālkodeksa normām.²⁸

Šis Īpašais likums sevī ietvēra dažādus noteikumus attiecībā uz LPSR KK noteikto sevišķi bīstama recidivista institūtu, kā piemēram, 5.pants, kas nosaka, ka atbrīvojamas no pamatsoda un papildsoda izciešanas personas, kas līdz KL spēkā stāšanās brīdim notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri saskaņā ar KL nav atzīti par noziedzīgiem nodarījumiem, savukārt 10. pants norāda, ka samazina sodus līdz KL attiecīgajā pantā paredzētajam maksimālajam sodam personām, kuras notiesātas pēc LPSR KK vai LKK pantiem, kas nav minēti šā likuma 2. pantā, un izcieš sodu, ja tiesas piespriestais sods ir smagāks par maksimālo sodu, kas paredzēts attiecīgajā KL pantā. Saskaņā ar Īpašā likuma 14. pantu - šā likuma 10. un 12. panta noteikumi neattiecas uz personām — sevišķi bīstamiem recidīvistiem, kas notiesāti par noziegumiem pēc LPSR KK vai LKK pantos paredzētās pazīmes „ja to izdarījis sevišķi bīstams recidīvists”. No iepriekšminētajiem pantiem secināms, ka personas, kas saskaņā ar LPSR KK vai LKK notiesātas kā sevišķi bīstami recidīvisti sods nemainās neskatoties uz to, ka KL „sevišķi bīstama recidivista” institūtu aizvietoja „noziedzīgu nodarījumu recidīvs” un maksimālais sods par konkrēto noziedzīgo nodarījumu tika samazināts.

KL tika iekļauti jauni jēdzieni, kā, piemēram, sodāmība, recidīvs, u. c. KL nav saglabāti KK noteiktie kritēriji – sabiedriskā bīstamība kā viena no nozieguma pazīmēm. Nozieguma sabiedriskā bīstamība bija viens no kritērijiem, kuru ņēma vērā likumdevējs vērtējot kriminālatbildību, nosakot sodu veidu un maksimālo soda mēru konkrētajam nodarījumam. Tomēr izstrādājot Latvijas KL no LKK 3. un 7. panta sabiedriskā bīstamība

²⁷ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, nr.331/332.

²⁸ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pētījums. 186.lpp. Pieejams: www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc [aplūkots 2013.gada 12. maijā].

tika izslēgta kā noziedzīga nodarījuma pazīme. Tā tika atzīta par pārāk vispārīgu vērtējuma jēdzienu, kas dod iespēju paplašinātai un subjektīvai jēdziena tulkošanai. Tā vietā projekta vispārīgajās daļas 6. pantā un sevišķajā daļā tika iestrādāti tādi jēdzieni kā apdraudētā interese un nodarījuma kaitīgums (kaitējums).²⁹

Turklāt, atšķirībā no KK, KL ļauj tiesai iespēju, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma raksturu, neatzīt par atbildību pastiprinošu jebkuru no pantā minētajiem apstākļiem.³⁰

KL 27. pants paredz, ka noziedzīga nodarījuma recidīvu veido personas izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums pēc šīs personas notiesāšanas par agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu, ja sodāmība par to nav noņemta vai dzēsta. No KL 27. panta izriet sekojošas recidīva pazīmes:

- 1) izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums;
- 2) viena persona izdarījusi vismaz divus noziedzīgus nodarījumus;
- 3) nodarījums izdarīts ar nodomu vai aiz neuzmanības;
- 4) sodāmība par vismaz vienu iepriekšējo noziedzīgu nodarījumu nav noņemta vai dzēsta (KL 63. pants).

Recidīvs Latvijas krimināltiesībās var būt kā daudzējādības veids (KL 27. pants) vai atbildības pastiprinošs apstākļis saskaņā ar KL 48.panta pirmās daļas 1. punktu.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departaments lietā SKK-71/2011 norādīja, ka „*Noziedzīgu nodarījumu recidīvs nav saistīts ar agrāk piespriedtā soda izciešanu, bet ar sodāmības noņemšanu vai dzēšanu*”³¹. Personas, kuras jau iepriekš ir izcietušas sodu un par pēdējo nodarījumu sodāmība nav noņemta vai dzēsta, ir uzskatāmi par bīstamākiem nekā persona, kas izdara noziedzīgu nodarījumu pirmo reizi. Pirmkārt, šāda persona, ir ar kriminālu pieredzi un kontaktiem kriminālā vidē, kas var novest pie tā, ka šīs persona iesaista noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā citas personas vai nepilngadīgos. Atšķirībā no LPSR KK noteiktā persona, kas vēl nav uzsākusi izciestu sodu netiek vērtēta atšķirīgi (mazāk bīstama), kā personu, kura soda izciešanas laika izdara atkārtoti noziedzīgu nodarījumu. Lai personu tiesātu par noziedzīgu nodarījumu recidīvu, pietiek ar faktu - ir sodāmība. A. Niedre norāda, ka „nevar likt vienādības zīmi to bīstamības ziņā starp recidīvistiem, kas jaunu noziegumu izdarījuši pēc soda izciešanas

²⁹ Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. Juridiskā zinātne, 2010, nr.1, 8.lpp.

³⁰ Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pētījums. 186.lpp. Pieejams: www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc [aplūkots 2013.gada 12. maijā].

³¹ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllieta departamenta 2011.gada 8.februāra lēmums lietā SKK-71/2011 (Krimināllieta nr. 11410035310).

par iepriekšējo noziegumu, un recidīvistiem, kur vēl nav sākuši izciest sodu. pirmajā gadījumā noziegumu recidīvs ir bīstamāks. Tas parādās, neraugoties uz jau pielietotiem ietekmēšanas līdzekļiem.”³²

Praksē noziedzīgu nodarījumu recidīvs netika uzskatīts par šķērslī vienlaikus konstatēt arī noziedzīgu nodarījumu atkārtotību un, ievērojot šo pazīmi, sodīt personu pēc KL panta daļas, kas paredz atbildību par noziedzīgu nodarījumu kvalificēto sastāvu. Tātad Latvijas krimināltiesībās divi noziedzīgu nodarījumu daudzējādības veidi - noziedzīgu nodarījumu atkārtotība un noziedzīgu nodarījumu recidīvs - daļēji pārklājas. Iepriekšējā izdarītā noziedzīgā nodarījuma fakts nav jāignorē, tomēr praksē notiek citādi – nekonstatējot atbildību pastiprinošo apstākli – noziedzīgu nodarījumu recidīvu, personu sauc pie kriminālatbildības par atkārtoti izdarītu noziedzīgu nodarījumu. Ja persona agrāk bijusi sodīta par vairākiem atšķirīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, starp kuriem ir gan tādi, kas vienlaikus veido noziedzīgu nodarījumu atkārtotību un noziedzīgu nodarījumu recidīvu, gan arī tādi, kuri atkārtotību neveido, noziedzīga nodarījuma recidīvs atzīstams par atbildību pastiprinošo apstākli. Dažiem apsūdzētajiem tas radīja nelabvēlīgākas sekas – tika piemērots bargāks sods, kas paredzēts par kvalificētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu, un viņi faktiski vēlreiz atbildēja par agrāk izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Savukārt citām personām tas radīja nepamatoti labvēlīgākas sekas – kaut gan faktiski pastāv noziedzīgu nodarījumu recidīvs, personu sauca pie atbildības par atkārtoti izdarītu noziedzīgu nodarījumu un, norādot uz atbildību pastiprinošo apstākļu neesamību, piemēroja nosacītu sodu vai saskaņā ar KL 49.pantu – vieglāku sodu nekā likumā paredzētais. Šāda prakse ir netaisnīga, tomēr likums to pieļāva un tā bija ļoti izplatīta.

2008. gada 25. aprīļa Augstākās Tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces lēmuma 18. punktā noteikts, ka jautājums par atbildību pastiprinošo un mīkstinājošo apstākļu esamību nav noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas jautājums. Tiesa var atzīt apstākļus par atbildību pastiprinošiem arī tādā gadījumā, kad prokurors nav norādījis uz konkrētu apstākli kā atbildību pastiprinošu, kā arī tad, kad prokurors uzskata, ka konkrēts apstāklis nepastiprina apsūdzētā atbildību.

Tādējādi, tiesai tika dota lielāka brīvība izvērtēt visu lietas materiālus un pašai noteikt apstākļus, kas ietekmēs spriedumā noteikto soda veidu un mēru.

Augstākās tiesas 2009/2010 tiesu prakses apkopojumā „Tiesu prakse krimināllietās par slepkavībām”, tiesa skaidri norādīja, ka vairākos gadījumos tiesas konstatējot

³² Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Mācību līdzeklis. Rīga: [b.i.], 1971, 31.lpp.

noziedzīgu nodarījumu recidīvu kā atbildības pastipriņošu apstākli, to neņēma vērā nosakot sodu, tādējādi netika sasniegts Kriminālprocesa likuma³³ mērķis, panākt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu. Tas, ka tiesas atšķirīgi nosaka sodu, pastāvot atbildību pastipriņošam apstākli neveicināja vienveidīgu tiesu praksi. Ar šādu tiesas rīcību, tika panākta nevienlīdzīga situācija, jo persona, kas pirmo reizi izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tika sodīta tikpat stingri kā personas, kas tādu pašu noziedzīgu nodarījumu izdara atkārtoti un sodāmība vēl nav noņemta vai dzēsta. Praksē bieži piespriež līdzīgus sodus, faktiski neievērojot atbildību pastipriņošo un mīkstinošo apstākļu esamību, apsūdzētā vecumu, noziedzīgu nodarījumu recidīvu un citus apstākļus. Kaut gan tiesas spriedumos gandrīz vienmēr ir uzskaitīti atbildību mīkstinošie un pastipriņošie apstākļi un ir atsauces uz personu raksturojošiem datiem, pārsvarā gadījumu šie fakti minimāli ietekmē soda veida un mēra izvēli.³⁴ Tomēr nevar neievērot, ka no krimināltiesiskās vienlīdzības puses, persona, kura tiek tiesāta pirmo reizi ir mazāk bīstama sabiedrībai kā persona, kura jau vairākas reizes ir tiesāta un valsts noteiktais sods nav veicinājis šo personu resocializēties un nepārkāpt tiesību normas.

Jāņem vērā, ka no krimināltiesību viedokļa persona tiek uzskatīta par nesodīta, ja pēc soda izciešanas persona ir uzvedusies sociāli atbildīgi un viņai ir noņemta vai dzēsta sodāmība. Kaut gan vēsturē ir bijušas arī diskusijas par institūta – sodāmība, nepieciešamību. Sodāmība nav kriminālatbildības sastāvdaļa, bet tās ir sekas personai pēc soda izciešanas. Sodāmības institūta ideja ir tik pat sena kā noziedzīgu nodarījumu recidīva ideja, un šie abi jēdzieni ir saistīti savā starpā, ja šo jēdzienu izņems no krimināltiesībām, tad recidīva jēdziens būs jāizņem, jāmodificē vai nosakot sodu jāņem vērā kriminoloģiskais recidīva veids.

Praksē nosakot sodu ir redzama tendence, ka personai, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu recidīvu, tiek samazināts sods. Vērtējot taisnīguma principa ievērošanu lietās, kurās tiesa ir konstatējusi un nav ņēmusi vērā recidīva faktu, kā piemēru var norādīt *Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģiju, izskatot 2006. gada 18. oktobrī krimināllietu Nr. K 03-30/06 L. J. apsūdzībā pēc KL 117. panta 10. punkta, par atbildību pastipriņošiem apstākļiem atzina faktu, ka izdarītais noziegums veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu, kā arī faktu, ka noziegums tika izdarīts alkohola ietekmē. Kaut gan tika konstatēti divi atbildību pastipriņošie apstākļi, tiesa piemēroja KL 49. pantu un*

³³ Kriminālprocesa likums: LR Likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2013.gada 4.martā].

³⁴ 2009. gada 9.janvāra Ministru Kabineta rīkojums Nr.6. Kriminālsodu politikas koncepcija. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=186355> [aplūkots 2013.gada 6.martā].

noteica sodu, kas ir vieglāks par likumā paredzēto. KL 49. panta piemērošanu tiesa pamatoja šādi: „Tiesas kolēģija, ņemot vērā L. J. vainas formu – netiešs nodoms, un viņas lomu – viņa bija iespērusi cietušajam tikai 2-3 reizes, kas nav salīdzināms ar A.Z. darbībām, saskaņā ar KL 49. panta ceturto daļu, uzskata par pamatotu L.J. noteikt sodu zemāku, nekā paredzēts KL 117. panta sankcijā. Šajā lietā ir skaidri redzams taisnīguma principa pārkāpums, jo no KL būtības izriet, ka atbildību pastiprinošu apstākļu esamība ir pamats bargāka soda piemērošanai salīdzinājumā ar sodu, kāds būtu piespriežams, šādus apstākļus nekonstatējot. Tas izriet arī no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 8. februāra lēmumā lietā SKK 01-74 / 06³⁵ paskaidroja, ka pēc Krimināllikuma jēgas atbildību pastiprinoša apstākļa esamība jau pati par sevi nedod iespēju tiesai noteikt panta sankcijā paredzēto minimālo sodu. „Apelācijas instances tiesa pamatoti atzinusi, ka ar pirmās instances tiesas spriedumu G. S. apsūdzībā pēc KL 125. panta 3. daļas noteiktais sods ir netaisnīgs un neatbilstošs KL 46. panta nosacījumiem soda mīkstuma dēļ. G. S. agrāk piecas reizes sodīts, sevišķi smagu noziegumu izdarīja nosacītas notiesāšanas pārbaudes laikā, kā atbildību mīkstinošs apstākļi atzīts vaļsirdīga atzīšanās un izdarītā nožēlošana, kā atbildību pastiprinošs apstākļi atzīts noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Pie galīgā soda noteikšanas pēc vairākiem spriedumiem apsūdzētajam G. S. piemērots vislabākais nosacījums, kas netika apstrīdēts apelācijas kārtībā. Apskatot iepriekšminētos spriedumus skaidri var saskatīt, ka Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums ir klaji pretrunā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumam, kas arī spilgti norāda uz to, ka nepastāv vienveidīga tiesu praksi. Šādu tiesu prakses problēmu var mazināt sagatavojot instrukciju tiesnešiem, par apstākļiem, kas jāņem vērā, nosakot sodu veidu un mēru.

No sodu individualizācijas principa izriet, ka, pastāvot atšķirīgiem lietas apstākļiem, ir jānosaka atšķirīgs sods. Tomēr, ja netiek konstatēti atšķirīgi lietas apstākļi, nav pamata individualizēt noziedzīgu nodarījumu un jāievēro vienlīdzības princips. „Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2011. gada 17. jūnija sprieduma krimināllietā Nr. 11092005609 izriet, ka divi apsūdzētie ir atzīti par vainīgiem noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, kāds paredzēts KL 175. panta trešajā daļā. Turklāt abi atrādās alkohola ietekmē (kaut gan apsūdzētais B.B. argumentēja, ka lietojis zāles, nevis alkoholu) un iepriekš bija vairākkārt sodīti, tostarp spēkā vēl bija papildsods – policijas kontrole (probācijas uzraudzība).

³⁵ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 8. februāra lēmums lietā SKK 01-74/06 (Krimināllietā nr. 1089187503).

Nosakot sodu tuvu minimālajai sankcijas robežai, tiesa netieši par apsūdzēto atbildību mīkstinošiem apstākļiem ir atzinusi apsūdzētā attieksmi pret izdarīto, vēlmi resocializēties un sākt jauno dzīvi. Apsūdzētais B.B. sodīts ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu bez mantas konfiskācijas, bet apsūdzētais N.V. sodīts uz diviem gadiem bez mantas konfiskācijas.” No tiesas sprieduma, var konstatēt, ka tiesa apsūdzēto personības ir analizējusi formāli un nav ņēmusi vērā, ka apsūdzētie iepriekš bija vairākkārt sodīti, ko atzina par noziedzīga nodarījuma recidīvu un ka apsūdzētie noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija alkohola ietekmē. Ņemot vērā to, ka B.B. un N.V. agrāk ir sodīti un sodāmības nav dzēstas, tiesai bija jāizvērtē vai šīs personas patiesi vēlas resocializēties, jo viņu rīcība jau norāda uz pretējo. Vienlīdzības princips ir pārkāpts, jo abas personas, izdarot noziedzīgu nodarījumu personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās, vienādos apstākļos, ar vienādu motivāciju un mērķi, bija jāsoda vienlīdz bargi, bet šajā gadījumā B.B. noteikts acīmredzami daudz mīkstāks sods nekā N.V. Turklāt, tiesa ar šādu lēmumu nav ievērojusi vienu no noteiktajiem soda mērķiem – panākt, lai notiesātais ne tikai būtu sodīts par noziedzīgu nodarījumu, bet arī atturētos no jaunu noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.

KL 65. panta piektajā daļā ir noteikts, ka persona, kas pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas izdarījusi kriminālpārkāpumu, pēc soda izciešanas atzīstama par nesodītu, šis nosacījums neattiecas uz noziegumiem. Personai, kas pirms pilngadības sasniegšanas ir izdarījusi noziegumus, tas tiek ņemts vērā pēc pilngadības, ja sodāmība vēl nav noņemta vai dzēsta. Uz to norāda arī *Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments lēmums izskatīt lietu SKK- 634/2012 (Krimināllieta Nr.11261060911)*³⁶ par Kurzemes apgabaltiesa 2012. gada 3. septembra spriedumu, kur apsūdzētais E.Š. iesniedza kasācijas sūdzību, kurā norāda, ka apelācijas instances tiesa spriedumā nepamatoti atzinusi, ka inkriminētos noziedzīgos nodarījumus viņš izdarījis nenodzēstas sodāmības laikā, kā arī nepamatoti konstatējusi lietā atbildību pastiprinošu apstākli - to, ka izdarītie noziedzīgie nodarījumi veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu. Krimināllietu departaments konstatēja, ka E.Š. agrāk ir 4 reizes sodīts un neviens no noziedzīgiem nodarījumiem nav klasificēts kā kriminālpārkāpums saskaņā ar KL 7.panta otro daļu, tādēļ uz šiem noziedzīgajiem nodarījumiem nav attiecināmi Krimināllikuma 65. panta piektās daļas labvēlīgie nosacījumi. Ievērojot to, ka sodāmība par šiem noziedzīgajiem nodarījumiem apsūdzētajam E.Š. nav dzēsta vai noņemta, apelācijas

³⁶ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 25.oktobra lēmums lietā SKK-634/2012 (Krimināllieta nr. 11261060911).

instances tiesa pamatoti secinājusi, ka inkriminētos noziedzīgos nodarījumus viņš izdarījis nedzēstas sodāmības laikā, kā arī pamatoti konstatējusi Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 1. punktā norādīto atbildību pastiprinošo apstākli - to, ka izdarītie noziedzīgie nodarījumi veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

KL netiek noteikta neviena notiesāto personu kategoriju, kurai nebūtu ļauts pretendēt uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu, respektīvi, soda progresīvās izpildes sistēmai ir pakļauti visi notiesātie slēgtajos un daļēji slēgtajos cietumos neatkarīgi no piespriestā soda ilguma. Tas nozīmē, ka notiesātai personai izpildot nosacījumus, kas noteikti KL 61.pantā, neatkarīgi no noziedzīgo nodarījumu veida vai seku smaguma ir iespēja tikt nosacīti pirmstermiņa atbrīvotam no soda.

2013. gada 1. aprīlī spēkā stājās KL grozījumi, kas daļēji novērsa krimināltiesību praksē pastāvošās problēmas, tādējādi jaunais KL sniedz iespēju efektīvāk reaģēt uz noziedzīgiem nodarījumiem un novērst jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu.

Izmaiņas var uzskatīt par jaunu recidīva attīstības posmu, kas veicinās taisnīgāku un vienkāršāku sodu piemērošanu. Veicot šos grozījumus, Latvijā tika izveidota tāda daudzējādā veidu sistēma, kas ļautu tiesām nekļūdīgi nošķirt vienu veidu no cita. Latvijas krimināltiesībās tika izslēgts tāds noziedzīgu nodarījumu daudzējādā veids kā noziedzīgu nodarījumu atkārtotība un šī pazīmi tika izslēgta gan no KL vispārīgās, gan arī no sevišķās daļas. KL ierobežo arī tiesas izvēles brīvību, nosakot galīgo sodu pēc vairākiem spriedumiem. Turpmāk, nosakot sodu pēc vairākiem spriedumiem, sodam būs jāpievieno ne mazāk kā vienu trešdaļu no neizciestā soda, ja:

- persona, kura sodīta par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, izciestā soda laikā izdarījusi smagu vai sevišķi smagu noziegumu;
- ir konstatēts noziedzīgu nodarījumu recidīvs;
- jaunais noziedzīgais nodarījums ir izdarīts tiesas noteiktajā pārbaudes laikā;
- jaunais noziedzīgais nodarījums ir izdarīts laikā, kad persona ir bijusi nosacīti pirms termiņa atbrīvota no pamatsoda izciešanas.³⁷

Pēc grozījumu stāšanās spēkā KL 27. panta redakcija ir sekojoša: „Noziedzīga nodarījuma recidīvu veido personas izdarīts jauns tīšs noziedzīgs nodarījums pēc šīs personas notiesāšanas par agrāk izdarītu tīšu noziedzīgu nodarījumu, ja sodāmība par to nav noņemta vai nav dzēsta likumā noteiktajā kārtībā”.

³⁷ Judins A. Kriminālsods nav valsts atbildība par izdarīto noziedzīgu nodarījumu. Jurista Vārds, 2013. 19.marts, nr.11(762).

Jaunajā KL redakcijā definētās šādas noziedzīgu nodarījumu recidīva pazīmes:

- 1) izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums;
- 2) noziedzīgais nodarījums ir tīšs;
- 3) viena persona izdarījusi vismaz divus noziedzīgus nodarījumus;
- 4) ir sodāmība par tīšu_noziedzīgu nodarījumu, kas nav noņemta vai dzēsta (KL 63.pants).

Iekļaujot pantā pazīmi - tīšs noziedzīgs nodarījums, tiek samazināts noziedzīgu nodarījumu loks, kas var veidot recidīvu. Saskaņā ar KL 6. panta pirmo daļu, par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts šajā likumā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods. Savukārt saskaņā ar KL 9. pantā noziedzīga nodarījuma izdarīšana ar nodomu (tīši) iedalās sīkāk:

- 1) noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veikusi vai pieļāvusi vai arī apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos;
- 2) noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar netiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusi to iestāšanos.

Salīdzinot KL grozījumos iekļauto 27. panta redakciju ar kaimiņvalstu, kriminālkodeksiem ir redzams, ka tas nav nekas jauns un unikāls, jo Krievijas Federācijas Kriminālkodekss 15. pantā pirmajā daļā un Baltkrievijas Kriminālkodeksa³⁸ 43. panta pirmajā daļā tiešs nodoms ir būtiska noziedzīga nodarījuma pazīme, nosakot noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

Recidīva fakta konstatēšana vienmēr ir kalpojusi par apstākli, lai palielinātu sodu, tomēr šāda nekonkrētība tiesību normās, kas rada iespēju interpretēt tiesību normas atšķirīgi, rada nekonsekventu tiesu praksi. Autore uzskata, ka korektāk ir KL 48. pantu papildināt ar piekto daļu, un tajā noteikt, ka konstatējot vienu vai vairākus atbildību pastiprinošus apstākļus (nepastāvot nevienam atbildību mīkstinošam apstāklim), sods nedrīkst būt mazāks nekā minimālais sods plus viena ceturtdaļa no sankcijā paredzētā maksimālā soda par smagu noziedzīgu nodarījumu (no 5 gadiem līdz 8 gadiem), bet par sevišķi smagu noziedzīgu nodarījumu personai ir nosakāms sods nemazāk kā minimālais

³⁸Кодекс Республики Беларусь. Pieejams: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic48/text197.htm> [aplūkots 2013.gada 28.augustā].

sods plus viena trešdaļa no panta sankcijā noteiktā maksimālā soda (no 13gadiem līdz 15 gadiem). Šāds regulējums neļautu persona, kura ir izdarījusi tīšu smagu noziedzīgu nodarījumu atbildību pastiprinošos apstākļos noteikt citu soda veidu kā brīvības atņemšanu. Tādējādi dodot tiesu varai, iespēju individualizēt sodu, izvērtējot konkrētās lietas apstākļus, bet, neļaujot piemērot, minimālo sodu vai citu soda veidu, konstatējot vienu vai vairākus noziedzīgu nodarījumu atbildību pastiprinošo apstākli. Soda palielināšana recidīva gadījumā ir pamatojama ar personas nepieciešamību ilgākā laika periodā uzraudzīt un kontrolēt tās resocializāciju, jo iepriekšējais sods nav veicinājis personas likumpaklausību.

1.3. Noziedzīgu nodarījumu recidīva veidi

Vēsturiski krimināltiesību teorijā izdala vairākus recidīva klasifikācijas veidus:

1. Krimināltiesisks recidīvs

• *Pēc recidīva rakstura:*

- 1) vispārējais - par jebkuru noziedzīgu nodarījumu sodīta persona izdara jaunu jebkādu noziedzīgu nodarījumu, sodāmība nav dzēsta (var ievērot nosakot sodu);
- 2) speciālais - iepriekš sodīta persona izdara jaunu tādu pašu vai tāda paša veida noziedzīgu nodarījumu, sodāmība nav dzēsta (saistīts ar noziedzīgu nodarījumu kvalifikāciju, ja to nosaka Krimināllikums).

Latvijas krimināltiesību teorijā tiek izmatots šis recidīva klasifikācijas veids, un pie šī veida autore uzskata, ka varētu minēt arī tādu recidīva veidu kā „Profesionālais recidīvs” jeb „amatveidīgs noziedzīgs nodarījums”³⁹, kas sevī ietver iepriekš sodītas personas, kurām nav noņemta vai dzēsta sodāmība, izdarīti jauni tādi paši vai tāda paša veida noziedzīgi nodarījumi, ko persona ir izdarījusi mantkārīgā vai regulāras peļņas gūšanas nolūkā. Šāda recidīva veida pazīmes:

- 1) jauns noziedzīgs nodarījums;
- 2) noziedzīgo nodarījumu ir tīšs;
- 3) viena persona izdarījusi vismaz divus noziedzīgus nodarījumus;
- 4) ir sodāmība par iepriekš izdarītu vismaz vienu tīšu noziedzīgu nodarījumu, kas nav noņemta vai dzēsta (KL 63.pants);

³⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 270.lpp.

- 5) noziedzīgie nodarījumi tiek veikti regulāri - materiālu labumu iegūšanai (ir nozīme nosakot soda mēru).

Par personas specializēšanos un profesionālās pieredzes gūšanu konkrēta veida noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā norāda arī A. Judins: „svarīgi arī ievērot, ka personas specializācijai noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā ir atšķirīgas pakāpes. Piemēram, persona var specializēties zādzību izdarīšanā no transportlīdzekļiem (KL 175. panta trešā daļā) (a), var specializēties dažādu veidu zādzību izdarīšanā (KL 175. panta otrā, trešā un ceturtā daļā, KL 180. pants) (b), var nodarboties ar svešas mantas nolaupīšanu, nesaistot to ar vardarbību (KL 175., 177., 179., 180., 193. panta otrā daļa u.c.) (c), var nodarboties ar dažāda veida noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kurus vieno kopīga apdraudētā interese – grupas objekts.”⁴⁰

- *Pēc sodāmību skaita:*

- 1) vienreizīgais - jaunu noziedzīgu nodarījumu izdara persona, kas agrāk vienreiz sodīta, sodāmība nav dzēsta (ir nozīme pie soda noteikšanas);
- 2) vairākkārtējais - jaunu noziedzīgu nodarījumu izdara persona, kas agrāk vairākas reizes sodīta, sodāmība nav dzēsta (ir nozīme pie soda noteikšanas).⁴¹

- *Pēc noziegumu smaguma un sabiedriskās bīstamības pakāpes* (Šāds recidīva klasifikācijas veids ir ietverts Krievijas kriminālkodeksa 18. pantā):

- 1) vienkāršs recidīvs;
 - 2) bīstams recidīvs;
 - 3) sevišķi bīstams recidīvs.
2. **Penitenciārais** - rodas, ja persona, kas izcieš brīvības atņemšanas sodu, izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, par kuru viņu atkal notiesā ar reālu brīvības atņemšanu.
3. **Kriminoloģiskais** - rodas, kad viena persona izdarījusi vismaz divus noziedzīgus nodarījumus, un turklāt neatkarīgi no tā, vai par tiem ir vai nav sodīta, kā arī neatkarīgi no tā, vai par tiem ir vai nav saglabājušās juridiskās sekas (kriminālatbildības noilgums, sodāmība).⁴²

⁴⁰ Judins A., Kronberga I. Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā. Pētījums. Pieejams: http://s3.amazonaws.com/politika/public/article_files/1868/original/rec_pedejais.pdf?1338463600 [aplūkots 2013.gada 27. maijā].

⁴¹ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas teorētiskie pamati un prakse. Rīga: AFS, 2001, 84.lpp.

⁴² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 432.lpp.

2. nodaļa. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU RECIDĪVA NOVĒRŠANA

Šīs nodaļas ietvaros noziedzīgu nodarījumu recidīva novēršana tiks apskatīta no krimināltiesību sistēmiskuma viedokļa, jo kriminālsoda viens no mērķiem ir panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas (vispārējā prevencija), tai skaitā novērstu noziedzīgu nodarījumu recidīvu (speciālā prevencija). Jāņem vērā ka KL nav vienkāršs tiesību normu kopums, bet iekšēji saskaņota krimināltiesisko institūtu sistēma, kuras efektivitāti var noteikt pēc noziedzības dinamikas, to atsevišķiem noziedzīgu nodarījumu veidiem un recidīvu.

Latvijas Republikas Satversmes⁴³ 94. punkts nosaka ikviena tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu. Krimināllikums ir viens no tādiem tiesību aktiem, kurā ir paredzēti noziedzīgi nodarījumi, par kuru veikšanu personai var atņemt vai ierobežot personas tiesības uz brīvību.

Šobrīd Latvijas KL noziedzīgu nodarījumu recidīvs ir ietverts kā daudzējādības veids (KL 27.pants) un atbildību pastiprinošs apstāklis (KL 48.panta pirmās daļas 1.punkts). KL 24.pants paredz tikai divus daudzējādības veidus - kopība un recidīvu.

Vienīgais veids kā noziedzīgu nodarījumu recidīva esamība var ietekmēt sodu ir, ja tiesa to atzīst kā atbildību pastiprinošu apstākli. Saskaņā ar spēkā esošā KL 46.panta 3.daļu atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi tiek ņemti vērā tikai nosakot sodu mēru, ne sodu veidu un mēru, kā tas bija līdz 2013. gada 1. aprīlim. Nosakot soda mēru „nav pieļaujams kādu no minētajiem faktiem ignorēt vai pieminēt formāli, neizvērtējot to būtību. Nav pieļaujams kādam no minētajiem faktiem piešķirt pārāk lielu nozīmi salīdzinājumā ar citiem.”⁴⁴

Tiesai nosakot krimināltiesiskās represijas veidu un mēru, svarīgi ievērot arī sabiedriskās drošības intereses. Respektīvi, soda un krimināltiesisko piespiedu līdzekļu bardzība pamatojama arī ar sabiedrisko interešu aizsardzību.

Lai izprastu noziedzīgu nodarījumu recidīva piemērošanu praksē, sākotnēji noziedzīgu nodarījumu recidīvs ir jāapskata kriminālsodu politikas – koncepciju veidā, kas balstās uz krimināltiesību principiem, kuras tiesai ir jāievēro, nosakot sodu. Papildus

⁴³ Latvijas Republikas Satversme: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43.

⁴⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu Kopsapulces 2008.gada 25.aprīļa lēmums par vienveidīgu tiesību normu piemērošanu soda noteikšanā. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesnesu-kopsapulcu-lemumi/kriminallietu-departaments-un-palata/> [aplūkots 2013.gada 14.maijā].

šajā nodaļā tiks apskatīta specifiska noziedzīgu nodarījumu izdarītāju grupa kā dzimumnoziedzumu recidīvists (bīstamību raksturo, noziedzumu kaitīgums). Tas tā iemesla dēļ, ka tā ir recidīvistu grupas - par kuru noziedzīgo nodarījumu prevenciju valstij īpaši jā rūpējas.

2.1. Kriminālsodu politikas īstenošanas efektivitāte recidīva novēršanā

Lai novērstu noziedzīgu nodarījumu recidīvu, Tieslietu ministrija vairāku gadu garumā strādā pie krimināltiesību koncepcijām, kas veidotu vienotu ideju, kādai jābūt kriminālsodu politikai, tās īstenošanas sekām un līdzekļiem, ar kuru palīdzību būtu iespējams mazināt draudu sabiedrības interesēm, laikā, kad persona jau ir izcietusi sodu.

Vispārīgās prevencijas mērķis ir citu personu atturēšana no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, tomēr tā sasniegšanai nedrīkst piemērot pārkāpējiem nesamērīgi bargus sodus vai pārāk vieglus sodus. Koncepcijas tādējādi veido valsts vienotu pieeju, kas neļauj Krimināllikuma grozījumiem radīt tiesu sistēmai lieku apgrūtinājumu, jo no plānošanas dokumentiem izriet kriminālsodu piemērošanas ideja, kas virzīta uz nākotni vairāku gadu griezumā, pamatojoties uz jaunākajiem krimināltiesību pētījumiem un ekspertu viedokļiem. Noziedzīgu nodarījumu recidīvs ir tikai fakts, kas norāda, ka iepriekš piespriedtā kriminālsoda mērķis katrā konkrētā gadījumā nav sasniegts, ka valsts reakcija uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nav bijusi efektīva. Līdz ar to ir jā mēģina rast risinājumu, lai valsts Kriminālsodu politika būtu tik efektīva, ka procentuāli neliels personu skaits izciešot sev individuāli noteikto sodu, atgriežas pie noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Kriminālsodu politikas efektivitāti nevar mērīt ar atklāto noziedzīgo nodarījumu un sodīto likumpārkāpēju skaitu. Nozīme ir tam: (1) vai valsts ir spējīga, piemērojot krimināltiesisko instrumentus, samazināt noziedzīgu nodarījumu recidīvu skaitu; (2) panākt, ka ar noziedzīgu nodarījumu radītais kaitējums ir novērsts vai kompensēts, šādi radot gandarījumu cietušajiem; (3) palīdzēt pārkāpējam atrast iespēju dzīvot sabiedrībā, neradot kaitējumu un apdraudējumu citu personu tiesiskajām sekām.⁴⁵

Autore piekrīt viedoklim, ka kriminālsodam jābūt tādām, kas orientēts uz likumpārkāpēja sociālo adoptāciju un resocializāciju. Piemērojot sodu, svarīgi motivēt

⁴⁵ Judins A. Kriminālsods nav valsts atbaidība par izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Jurista Vārds, 2013. 19.marts, nr.11(762).

personu iegūt izglītību, profesiju, sagatavoties dzīvei sabiedrībā; jāpalīdz likumpārkāpējam pašam saprast savas problēmas, parādīt viņam, ka viņš ir spējīgs pats tikt galā ar tām, nenodarīdams kaitējumu citām personām. Ikviens noziedzīgs nodarījums tiek izdarīts vairāku faktoru un apstākļu dēļ. Kriminālsodam jābūt tādām, kas sekmē noziedzīgu nodarījumu veicinošo faktoru novēršanu (mazināšanu). Soda bardzība bieži vien nav pietiekama, lai persona apzināti atteiktos no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Krimināltiesiskajai represijai, ko piemēro katrā konkrētajā gadījumā, jābūt individualizētai un – komplicētai, proti, tādai, kas ietver nevis vienu, bet vairākus komponentus.⁴⁶

Nedrīkst arī aizmirst par krimināltiesību principiem, kurus ir jāievēro procesa virzītājam vadot kriminālprocesu un nosakot sodu, jo kriminālsodu mērķis ir nodrošināt efektīvu valsts reakciju uz noziedzīgiem nodarījumiem, nodrošināt atbilstību starp valsts vārdā piemērojamo represiju un valsts un indivīdu interesēm, sekmēt personu tiesisku uzvedību un noziedzīgu nodarījumu novēršanu. „Tiesām jāizvērtē, kā konkrētās krimināltiesiskās represijas piemērošana sekmēs taisnīguma atjaunošanu (1); noziedzīgu nodarījumu recidīvu novēršanu (2); aizsargās sabiedrisko drošību (3); atturēs citu personu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas (4); sekmēs notiesāto personu resocializāciju (5). Tiesai jāizvēlas tāds soda veids un mērs, kas maksimāli sekmētu kriminālsoda mērķu sasniegšanu.”⁴⁷

Valsts ir noteikusi šādus kriminālsodu mērķus ir:

- 1) atjaunot taisnīgumu;
- 2) novērst noziedzīgu nodarījumu recidīvu (speciālā prevencija);
- 3) aizsargāt sabiedrisko drošību;
- 4) atturēt citus cilvēkus no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas (vispārējā prevencija);
- 5) resocializēt notiesāto personu.

Kriminālsodu piemērošanas un izpildes praksē jāievēro, ka kriminālsods nav valsts atreibība par izdarīto noziedzīgu nodarījumu, bet gan līdzeklis, lai atjaunotu taisnīgumu un pasargātu sabiedrību no jauniem noziedzīgiem nodarījumiem.⁴⁸

⁴⁶ LR Augstākā tiesa. Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. Apstiprināts ar Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces 2008.gada 1.jūlija lēmumu. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2013.gada 27. jūnijā].

⁴⁷ 2009. gada 9.janvāra Ministru Kabineta rīkojums Nr.6. Kriminālsodu politikas koncepcija. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=186355> [aplūkots 2013.gada 6.martā].

⁴⁸ Judins A., Kronberga I. Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā. Pētījums. Pieejams: (skat. nāk. lpp.)

2009. gada 9. janvārī ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 6 tika atbalstīta Tieslietu ministrijas izstrādātā *Kriminālsodu politikas koncepcija*⁴⁹ (turpmāk - koncepcija). Tās viens no mērķiem ir sniegt konceptuālus priekšlikumus izmaiņām kriminālsodu sistēmā, kas būtu izmantojami, izstrādājot grozījumus KL un citos normatīvajos aktos, lai novērstu noziedzīgu nodarījumu recidīvu (speciālā prevencija). Koncepcijā tiek norādīts, lai novērstu noziedzīgu nodarījumu recidīvu, kriminālsodam jābūt tādām, kas orientēts uz personas, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, resocializāciju. Soda individualizācija arī prezumē tādu krimināltiesisko sodu un līdzekļu piemērošanu, kas atbilst tieši konkrētajam gadījumam, proti, pastāvot citiem apstākļiem un faktiem, krimināltiesiskajai represijai ir jābūt citai. Minētā koncepcija paredz, ka noziedzīga nodarījuma recidīvs ir pamats bargāka soda piemērošanai KL panta sankcijas ietvaros, ja tiek konstatēts vairākkārtējs speciālais recidīvs, jāizvēlas visbargākais soda veids, kas paredzēts konkrētajā panta sankcijā. Tiesa no minētā principa var atkāpties, šādu atkāpšanos īpaši motivējot tiesas nolēmumā.

Vienlaicīgi ar Kriminālsodu politikas koncepciju tika apstiprināta Tieslietu ministrijas izstrādātā „Ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija. Dokumenta pamatideja ir: brīvības atņemšanas soda izpildes mērķis ir tiesas spriedumā paredzētājā laikā efektīvi piemērot notiesātajam visus soda elementus, vienlaikus nodrošinot personas resocializāciju un tiesisku uzvedību pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas.⁵⁰

Ņemot vērā iepriekšējo gadu tiesu praksi, kriminālsodu piemērošanas politikai jābūt vienvērtīgai - valsts reakcija uz noziedzīgu nodarījumu nedrīkst būt atkarīga no tā, kādā tiesu apgabalā izskata krimināllietu un lemj par personas sodīšanu.⁵¹

Ministru kabineta 2013. gada 4. jūnijā sēdē tika apstiprināta Tieslietu ministrijas izstrādātā *Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepcija*⁵². Īstenojot šo koncepciju, tiks radīts jauns multifunkcionāls instruments agrīnai likumpārkāpumu prevencijai, tādejādi

http://s3.amazonaws.com/politika/public/article_files/1868/original/rec_pedejais.pdf?1338463600 [aplūkots 2013.gada 27. maijā].

⁴⁹ 2009. gada 9.janvāra Ministru Kabineta rīkojums Nr.6. Kriminālsodu politikas koncepcija. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=186355> [aplūkots 2013.gada 6.martā].

⁵⁰ 2009. gada 9. janvāra Ministru kabineta rīkojums Nr.7. Ar brīvības atņemšanu sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/> [aplūkots 2013.gada 26.aprīlī].

⁵¹ LR Augstākā tiesa. Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. Apstiprināts ar Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces 2008.gada 1.jūlija lēmumu. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2013.gada 27. jūnijā].

⁵² 2013. gada 4. jūnija Ministru kabineta rīkojums Nr.232. Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepcija. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40232937&mode=mk&date=2013-06-04> [aplūkots 2013.gada 16.augustā].

ilgtermiņā panākot vardarbības gadījumu, tai skaitā ar vardarbību saistītu noziedzīgu nodarījumu, skaita un recidīva līmeņa samazinājumu. Konceptijas mērķis ir sagatavot priekšlikumus, lai aizsargātu sabiedrisko drošību, mazinātu smagu un sevišķi smagu noziegumu recidīva līmeni, paredzot atsevišķā, jaunā likumā preventīvo piespiedu līdzekļu piemērošanu personai, kura izdarījusi KL paredzēto nodarījumu, bet pēc soda izciešanas nav sasniegusi resocializācijas mērķus vai nav saukta pie kriminālatbildības vai atbrīvota no tās. Būtisks jauninājums krimināltiesībās saistībā ar preventīvajiem piespiedu līdzekļiem, ir tas, ka tos varēs piemērot ikvienai vienpadsmit gadu vecumu sasniegušai personai.

Preventīvie piespiedu līdzekļi nav atzīstami par sodiem, tāpēc nevar uzskatīt, ka persona ilgā laika posmā izcieš sodu. To izpilde nav atkarīga no fakta, ka personas sodāmība pēc noteikta laika tiek dzēsta. Vienlaikus šo drošības līdzekļu piemērošana ļaus valstij kontrolēt sabiedrībai bīstamo personu uzvedību jau pēc tam, kad viņas ir izcietušas piespriesto sodu, sniegt tām nepieciešamo palīdzību un novērst smagu un sevišķi smagu noziegumu recidīvu. Preventīviem piespiedu līdzekļiem nav sodīšanas funkcijas, tāpēc tie var tikt piemēroti uz nenoteiktu laiku vai uz noteiktu laiku ar pagarināšanas iespēju. Minētajiem līdzekļiem jābūt elastīgiem pēc uzraudzības formas, turklāt tās intensitāte ar laiku var mainīties.

Soda piemērošanai jābūt individualizētai. Izvērtējot noziedzīgā nodarījuma raksturu, ņemami vērā tie konstatētie apstākļi, kas raksturo konkrēto noziedzīgo nodarījumu un atšķir to no citiem tāda paša veida noziedzīgiem nodarījumiem. Analizējot noziedzīga nodarījumu raksturu, tiesām jāvērtē konkrētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļi, to vidū noziedzīga nodarījuma izdarīšanas veids, laiks, vieta, paņēmieni, vainīgā motivācija, personas loma noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, nodarījuma realizācijas stadija un iemesli, kas nav ļāvuši to izdarīt līdz galam, kvalificējošie apstākļi, vainīgo personu raksturojošie dati utt. Princips prezumē arī tādu krimināltiesisko sodu un līdzekļu piemērošanu, kas atbilst tieši konkrētajam gadījumam, proti, pastāvot citiem apstākļiem un faktiem, krimināltiesiskajai represijai ir jābūt citai. Praksē bieži piespriež līdzīgus sodus, faktiski neievērojot atbildību pastiprinošo un mīkstinošo apstākļu esamību, apsūdzētā vecumu, noziedzīgu nodarījumu recidīvu un citus apstākļus.

Kaut gan tiesas spriedumos gandrīz vienmēr ir uzskaitīti atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi un ir atsauces uz personu raksturojošiem datiem, pārsvarā gadījumu

šie fakti minimāli ietekmē soda veida un mēra izvēli. Šādas prakses iemesli ir dažādi, bet galvenie ir šādi:

- 1) tiesas neuzmanība, izvērtējot lietas apstākļus;
- 2) tiesas vēlme paātrināt lietu izskatīšanas termiņus noved pie nekvalitatīvas pierādījumu izvērtēšanas;
- 3) fakts, ka prokurors, saucot personu pie kriminālatbildības un uzturot apsūdzību, nenorāda uz konkrēto faktu kā atbildību pastiprinošu;
- 4) tiesas nepareizs priekšstats par atsevišķo atbildību pastiprinošo apstākļu būtību;
- 5) tiesu nepareiza izpratne par daudzējādības veidiem un to nošķiršana;
- 6) nekonsekventā tiesu prakse;
- 7) vēlme nodrošināt iespēju piemērot KL 49. pantu un noteikt personai sodu, kas ir vieglāks par likumā paredzēto.

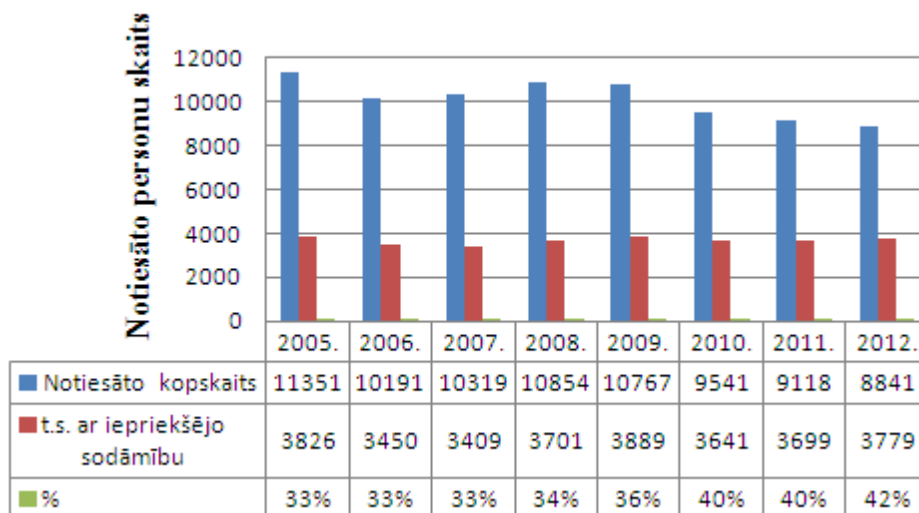
Autore uzskata, ka ir nepieciešams izstrādāt vadlīnijas tiesām, kas sekmētu vienveidīgas tiesu prakses izveidi.

Iepriekšējos gadus Latvijas krimināltiesību un kriminālsodu izpildes sektoram ir bijis jāpaļaujas uz citās valstīs veiktiem pētījumiem un to secinājumiem un jāizmanto dati, kas tikai fragmentāri sniedz priekšstatu par recidīva apmēriem. Autore piekrīt ka, lai veidotu Latvijas situācijai atbilstošāku krimināltiesību un kriminālsodu izpildes politiku un praksi, ir nepieciešama sistemātiska noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu ietekmējošo faktoru, tai skaitā recidīvās noziedzības, izpēte.⁵³ Latvijā šobrīd nav precīzu datu par noziedzīgu nodarījumu recidīvu, tādēļ nav iespējams izdarīt pamatotus secinājumus. Valstij jāapkopo informācija par noziedzīgo nodarījumu recidīvu, jāanalizē tās iemesli, jāveic tādas stratēģijas izstrāde un iedzīvināšana, kas sekmētu recidīvās noziedzības līmeņa samazināšanos.⁵⁴

Diemžēl, vienīgais publiski pieejamais rādītājs, kas ļauj spriest par aptuveno recidīvās noziedzības līmeni Latvijā ir *Tiesu informācijas sistēmas pārskats „Notiesāto personu skaits Valsts probācijas dienestam (20)”*, kurā tiek norādīts personu skaits, kurām attiecīgajā gadā ir piespriests sods norādot, vai šai personai nav noņemta vai dzēsta sodāmība.

⁵³ Zavickis A., Ņikišins J., Ķipēna K. Sodu izcietušo personu noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Jurista Vārds, 2013. 27.augusts, nr.35(786).

⁵⁴ Judins A., Kronberga I. Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā. Pētījums. Pieejams: http://s3.amazonaws.com/politika/public/article_files/1868/original/rec_pedejais.pdf?1338463600 [aplūkots 2013.gada 27. maijā].

2.1. att. Notiesāto personu skaits ar iepriekšējo sodāmību

Kā rāda dati (skatīt 2.1.att.), kopējais noziedzības līmenis valstī ir krities, tomēr notiesāto personu skaits ar iepriekšējo sodāmību nesamazinās proporcionāli noziedzības līmenim, tieši pretēji - tas aug. Kā rāda procentuālie aprēķini, tad no 2005. gada līdz 2012.gadam, personu skaits, kas ir notiesātas un kurām ir iepriekšēja sodāmība, ir palielinājies par deviņiem procentiem. Tas norāda uz to, ka sodu sistēma nav efektīva, vērtējot to no kriminoloģiskā recidīva viedokļa.

Latvijā, recidīva rādītāji līdz šim nav definēti kā kriminālsodu izpildes efektivitātes rādītāji, tādēļ tādus ir nepieciešams noteikt, lai nākotnē būtu iespējams veikt pētījumus. Vispirms, lai būtu iespējams noteikt kādi būs rezultatīvie rādītāji, ir jāsāk ar rezultāta nedefinēšanu, kādu valsts vēlas sasniegt efektīvi īstenojot kriminālsodu politiku. Autore pieņem, ka vēlamais rezultāts ir samazināt recidīva skaitu ne mazāk kā par 5% viena gada laikā. Lai šo rezultātu sasniegtu ir iespējams noteikt gan kvantitatīvos recidīva rādītājus, gan soda mērķa sasniegšanas kvalitatīvos rādītājus.

Rezultatīvo rādītāju noteikšanai ir iespējams iet divus atšķirīgus ceļus: 1) ņemt paraugu no ārvalstu noteiktajiem recidīva rādītājiem; 2) pašiem noteikt relatīvi vienkāršus rādītājus.

Apskatot citu valstu pieredzi un nosakot kriminālsodu efektivitātes rādītājus, kas raksturo noziedzīgo nodarījumu recidīva samazināšanas mērķa sasniegšanas pakāpi var redzēt, ka, Jaunzēlande recidīva rādītājus apkopo šādos griezumos: a) atbrīvoto ieslodzīto skaits (%), kas ir atgriezušies ieslodzījumā; b) atbrīvoto ieslodzīto skaits (%), kas ir atgriezušies korekcijas sistēmā; c) ar sabiedrībā izciešamu sodu notiesāto personu skaits

(%), kas nonākušas ieslodzījumā; d) ar sabiedrībā izciešamu sodu notiesāto personu skaits (%), kas atkārtoti notiesātas.⁵⁵

Kanāda recidīvās noziedzības analīzē izmanto atkārtotas nonākšanas korekcijas sistēmā rādītājus. Rādītāja griezumi: a) agrāk tiesātas personas, kas atkārtoti notiesātas un nonākušas korekcijas sistēmā (ieslodzījuma vietās vai probācijā); b) agrāk tiesātas personas, kas atkārtoti notiesātas un nonākušas ieslodzījumā; c) agrāk tiesātas personas, kas atkārtoti notiesātas un nonākušas probācijā.⁵⁶

Latvijā, lai būtu iespējams veikt pētījumus, būtu nepieciešams noteikt vienkāršus recidīva kvantitatīvos rādītājus, kas ļautu izdarīt secinājumus, par sodu efektivitāti. Šie rādītāji varētu būt sekojoši:

- 1) agrāk notiesātu personu skaits, kas atkārtoti notiesātas (kriminoloģiskais recidīvs);
- 2) personu skaits, kurām ar tiesas spriedumu konstatēts kriminālatbildības pastipriņošs apstāklis – recidīvs (krimināltiesiskais recidīvs);
- 3) tiesas piespriestais soda veids un mērs, konstatējot atbildību pastipriņošu apstākli-recidīvu, par mazāk smagiem, smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem;
- 4) tiesas piespriestais sods par noziedzīgu nodarījumu veidiem (profesionālais recidīvs-zādzība, laupīšana, krāpšana, kukuļošana, izspiešana).

Sodu izpildes kvalitatīvie rādītāji ir nepieciešami, lai izvērtētu vai attiecībā uz ieslodzīto valsts ir darījusi visu iespējamo, kas veicinātu personas resocializāciju un persona pēc soda izciešanas atkārtoti neizdarītu jaunus noziedzīgus nodarījumus.

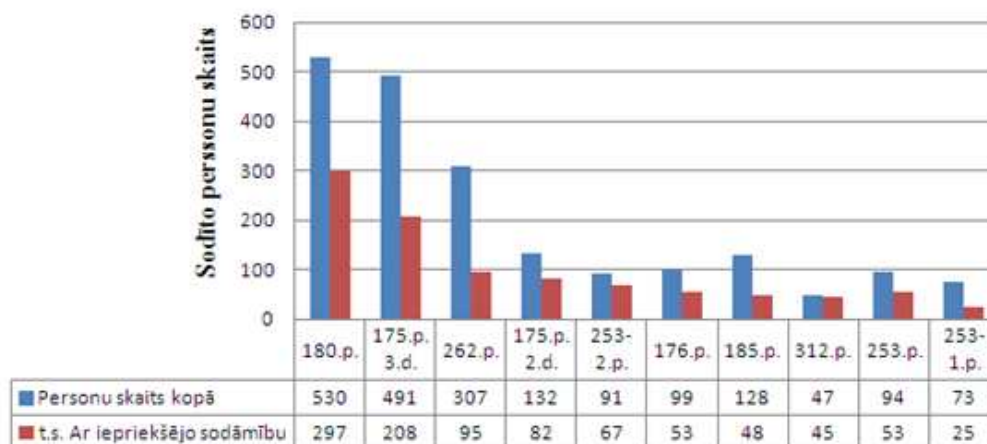
Autore piedāvā sekojošus sodu izpildes kvalitātes rādītājus:

- 1) rādītāji, kas raksturo izpildīto sodu apjomu (notiesāto skaits);
- 2) rādītāji, kas raksturo izpildīto sodu veidus;
- 3) personu skaits, kas iesaistītas resocializācijas programmās;
- 4) soda izpildes procesu raksturojošie rādītāji (piemēram, darbinieka un notiesātā kontaktēšanās biežums);
- 5) rādītāji, kas raksturo soda izpildes laikā konstatētos pārkāpumus un institūciju reakciju uz šiem pārkāpumiem.

⁵⁵ The New Zealand Department of Corrections. Department of Corrections 2009/10 Annual Report. p.21. Pieejams: http://www.corrections.govt.nz/__data/assets/pdf_file/0004/480820/Annual_Report_09-10.pdf [aplūkots 2013.gada 13.novembrī].

⁵⁶ Jonson S. (2006) Outcomes of Probation and Conditional Sentence Supervision: An Analysis of Newfoundland and Labrador, Nova Scotia, New Brunswick, Saskatchewan and Alberta, 2003/2004 to 2004/2005. Ottawa: Statistics Canada. p.15-19. Pieejams: <http://www.statcan.gc.ca/pub/85-002-x/85-002-x2006007-eng.pdf> [aplūkots 2013.gada 13.novembrī].

Diagrammā par 2013. gada 1. ceturksni ir iespēja novērtēt, kādi noziedzīgi nodarījumi tiek veikti visbiežāk un kādu daļu no tiem atkārtoti ir veikušas personas, kurām ir sodāmība, kas nav noņemta vai dzēsta (skatīt 2.2. att.).

2.2.att. Noziegumi, ko veikušas personas ar iepriekšēju sodāmību 2013.gada 1. ceturksnī

Pēc noziedzīgu nodarījumu veidiem var secināt, ka personas ar iepriekšējo sodāmību vairāk nodarbojas ar mantiskiem noziegumiem, iespējams – profesionāli recidīvisi, tādiem kā- zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā, narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana, laupīšana, mantas tīša iznīcināšana un bojāšana.

Tiesu informācijas sistēmas⁵⁷ pārskats sniedz datus, kur salīdzinot vispārīgos rādītājus ar nepilngadīgo noziedzīgu nodarījumu rādītājiem (skatīt 2.1.tabulu) var saskaņot līdzību, kas, ir pamatojama ar to, ka pilngadīgie noziedzīgu nodarījumu recidīvisiti savās darbībās piesaista arī nepilngadīgos, jo nepilngadīgas personas ir viegli kontrolēt, tās ir viegli ietekmējamas un saskaņā ar KL tām nav piemērojams bargs sods.

2.1.tabula

Nepilngadīgo, kas tiesāti un kam ir iepriekšēja sodāmība, iedalījums atkarībā no to veiktā noziedzīgo nodarījumu veida 2013.gada 1. ceturksnī.

Latvijas Krimināllikuma pants	Kopējais skaits	tiesāti un ir sodāmība
180.p.	32	8
175.p.3.d.	41	6
262.p.	6	1
175.p.2.d.	12	5
253-2.p.	1	1
176.p.	6	1
185.p.	14	1
253.p.	1	1

⁵⁷ Tiesu Informācijas Sistēmas pārskati un statistikas dati. Pieejams: <http://court.jm.gov.lv/> [aplūkots 2013.gada 14.novembrī].

Kā rāda iepriekšējie dati noziedzīgu nodarījumu recidīva skaits nemazinās, šajos datos netiek atspoguļots latentu noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Recidīvās noziedzības novēršanai tiek izstrādāti dažādas koncepcijas, kas rada vienotu nākotnes redzējumu uz ko tiecas krimināltiesību nozare, tādējādi paredzot mehānismus ar kādiem pakāpeniski risinās krimināltiesību tiesību aktu radītās problēmas.

No kriminālsodu sistēmas darbības efektivitātes ir atkarīgs noziedzīgo nodarījumu skaits, kuri tiek izdarīti atkārtoti. Efektīva sodu izpildes sistēma būtiski palielina iespējas novērst noziedzīgu nodarījumu recidīvu, jo dod iespēju tiesas noteiktajā laikā un veidā resocializēt personu. Sistēma darbojas efektīvi, ja ir sastopams samērīgums starp sodu un pastrādāto noziedzīgo nodarījumu.

Lai būtu iespējams izvērtēt, kā tiesību normu grozījumi ietekmē noziedzīgo nodarījumu recidīva līmeni, Latvijā ir nepieciešams noteikt recidīva rādītājus, kā tas tiek veikts citās Eiropas Savienības valstīs, lai būtu iespējams iegūt datus un veikt pētījumus, par to cik patiesībā liela recidīvā noziedzība ir Latvijā un kā to mazināt.

2.3. Noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību recidīvs

Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību ir īpaša noziedzīgu nodarījumu grupa, kuras kaitējums ietekmē ne tikai cietušo, bet sabiedrību kopumā. Lai novērstu šo noziedzīgo nodarījumu recidīvu nepietiek ar personas izolēšanu no sabiedrības, jo šo personu seksuālās tieksmes, kā rāda prakse, ir spēcīgākas par sodu, kas noteikts KL. Pēc soda izciešanas šīs personas nereti savu seksuālo tieksmju iespaidā, nespēj sevi atturēt un atgriežas pie noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas.

Līdz šim daudzas valstis ir centušās atrast efektīvāko risinājumu kā cīnīties ar „dzimumnoziedzniekiem” un novērst „dzimumnoziegumu” recidīvu tā piemēram:

- 1) Sabiedrības informēšana - sabiedrības informēšana var izpausties visdažādākajos veidos, sākot no tiesībsargājošo un pašvaldības iestāžu, dzimumnoziedznieka tuvākās sociālās vides informēšanas (ģimenes locekļi, kaimiņi), līdz kopienas (visa ciema) un pat visas sabiedrības informēšanai;
- 2) Dzimumnoziedznieku reģistrs - daudzās valstīs ir izveidoti dzimumnoziedznieku reģistri, kas noteiktos gadījumos ir pieejami tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem;

- 3) Seksuālas izmantošanas prevencija - skolas un sociālo pakalpojumu iestādes piedāvā apmeklēt dažādas programmas, kuru mērķis ir novērst seksuālu izmantošanu;
- 4) Ilgtermiņa uzraudzība - atsevišķās valstīs dzimumnoziedznieki var atrasties probācijas dienesta uzraudzībā uz mūžu;
- 5) Kognitīvi biheiviorālā ārstniecība - tās uzdevums ir mainīt likumpārkāpēja vērtību sistēmas un likvidēt neadekvātu seksuālu aktivitāti. Šī ārstniecības metode tiek uzskatīta par visefektīvāko darbā ar dzimumnoziedzniekiem;
- 6) Uzbudinājumu mazinoši medikamenti - tiek pielietoti medikamenti, kas mazina dzimumnoziedznieka spēju izjust seksuālu uzbudinājumu;
- 7) Ķīmiska kastrācija - ārstniecība ar medikamentiem, kas iedarbojas uz vīrieša galvas smadzenēm un nomāc par testosterona izstrādāšanos sēkliniekos atbildīgos hormonus (Polija, Dānija, Lielbritānija);
- 8) Ķirurģiska kastrācija - ķirurģiska sēklinieku atdalīšana, lai samazinātu testosterona izstrādāšanos;
- 9) Mūža ieslodzījums - par noteiktiem dzimumnoziegumiem var sodīt ar mūža ieslodzījumu;
- 10) Nāves sods - atsevišķos Amerikas Savienoto Valstu štatos par vardarbīgu dzimumnoziegumu izdarīšanu var sodīt ar nāvessodu.⁵⁸

Tomēr visiem šiem risinājumiem ir gan pozitīvi, gan negatīvi elementi kā piemēram dārgas izmaksas, pārkāpj notiesātās personas cilvēktiesības, neveicina personas resocializāciju pēc soda izciešanas, vairums gadījumu nenovērš, bet tikai attālina noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

Latvijas Republikas teritorijā par noziedzīgiem nodarījumiem pret personu, jo īpaši pret tās tikumību un neaizskaramību, likumdevējs vairāku gadsimtu garumā ir tiesību normās noteicis bargus sodus, ievērojot noziedzīgo nodarījumu sabiedrisko bīstamību vai kaitīgumu.

Apskatot LPSR KK, kas bija spēkā pirms LK var redzēt, ka sods par dzimumnoziegumu bija noteikts bargs, bet vēl bargāks tas kļuva gadījumos, kad persona atkārtoti izdara noziedzīgu nodarījumu.

Latvijas PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962. gada 15. februāra dekrēts „Par kriminālatbildības pastiprināšanu par izvarošanu”, kurā tika veiktas izmaiņas Latvijas PSR KK 121. pantā, nosakot, ka par izvarošanu atbildību pastiprinošos apstākļos varēja

⁵⁸ Valsts probācijas dienests. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=1> [aplūkots 2013.gada 17.septembrī].

piemērot *nāves sodu*, savukārt ar 1980. gada 28. aprīļa dekrētu papildināja normu par *izvarošanu sevišķi kvalificējošos apstākļos*. Ar šo papildinājumu būtībā tika noteikta jauna kvalificējoša pazīme – mazgadīgās izvarošana, proti, tādas cietušās izvarošana, kura nebija sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1962. gada 20. jūlija, 1980. gada 29. maija dekrētiem attiecīgus grozījumus izdarīja arī Latvijas KK 121. panta ceturtajā daļā.⁵⁹ Saskaņā ar Latvijas KK 121. panta ceturto daļu kā izvarošanu, ko izdarījis sevišķi bīstams recidīvists, varēja kvalificēt tikai to personu darbības, kuras pirms izvarošanas likumā paredzētajā kārtībā jau bija atzītas par sevišķi bīstamiem recidīvistiem.⁶⁰

Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1982. gada 27. maija dekrētu Latvijas KK papildināts ar 121.¹pantu. Šā panta pirmajā daļā ir noteikta atbildība par *dzimumtieksmes apmierināšanu netiklās formās, pielietojot fizisku spēku, draudus vai izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli*, ja nav nozieguma pazīmju, kas paredzētas KK 124. pantā. Panta otrajā daļā ir noteikts kvalificēts sastāvs, ja tas izdarīts atkārtoti vai to izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi kādu no LKK 121. pantā vai 124. panta otrajā daļā paredzētajiem noziegumiem, vai to izdarījusi personu grupa, vai sevišķi bīstams recidīvists, vai kam bijušas sevišķi smagas sekas, kā arī, ja tas *izdarīts ar nepilngadīgu personu*.⁶¹

Šajā kodeksā kopumā ir seši panti, kuri nosaka dzimumnoziegumus un par to izdarīšanu piemērojamos sodus:

- 1) 99. panta 7. punkts - slepkavība ar nodomu pastiprinošos apstākļos, ja tā izdarīta nolūkā slēpt citu noziegumu vai atvieglotu tā izdarīšanu, kā arī ja tā saistīta ar izvarošanu (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 8 līdz 15 gadiem vai ar nāves sodu);
- 2) 121. pants - izvarošana - dzimumsakari, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 3 līdz 7 gadiem);
- 3) 121.¹pants - dzimumtieksmju apmierināšana netiklās formās - pielietojot fizisku spēku, draudus vai izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli, ja nav noziegumu pazīmju, kas paredzētas 124. pantā (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 6 gadiem);

⁵⁹ Bergins J. Izvarošanas krimināltiesiskais raksturojums. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1997, 14.lpp.

⁶⁰ Dzenītis J., Niedre A. Latvijas PRS kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 409.lpp.

⁶¹ Latvijas Kriminālkodekss. Komentāri pie atsevišķiem Kriminālkodeksa pantiem (Dr.iur.A.Niedre). Rīga: LR Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1995, 67.-68.lpp.

- 4) 122. pants - dzimumsakari ar personu, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 4 gadiem);
- 5) 123. pants - personas, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, pavešana netiklībā (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 3 gadiem);
- 6) 124.pants - pederastija - ja tā izdarīta ar vardarbību vai piedraudot lietot vardarbību, izmantojot cietušā bezpalīdzības vai atkarības stāvokli, kā arī ja tā izdarīta ar nepilngadīgo (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 3 līdz 8 gadiem).

No iepriekšminētajiem noziegumu veidiem sods tiek palielināts, ja tiek konstatētas kvalificējošās pazīmes:

- 1) noziedzīgu nodarījumu izdara personu, kas jau agrāk izdarījusi šādu noziegumu (121.pants otrā daļa - sods ir brīvības atņemšana 5 līdz 10 gadus; 121.¹pants otrā daļa - sods ir brīvības atņemšana 2 līdz 10 gadi);
- 2) noziedzīgo nodarījumu izdara sevišķi bīstams recidīvists (121.pants ceturrtā daļa - sods brīvības atņemšana 8-10 gadi un ar nometinājums no 2 līdz 5 gadiem vai bez nometinājuma, vai ar nāves sodu).

Pārējos recidīva gadījumos sods tiek palielināts konkrētās sankcijas ietveros.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnums 1992.gada 19.oktobra lēmumā Nr. 6. „Par tiesu praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziegumiem” skaidro, ka ar vardarbību jāsaprot tāda fiziska vai psihiska cietušā ietekmēšana, kuras rezultātā tai tiek nodarītas fiziskas sāpes vai morālas ciešanas, bet ar draudiem jāsaprot mutiski vai citādā veidā izteikta cietušās personas iebaidīšana nenovēršami lietot vardarbību pret viņu vai viņai tuviem cilvēkiem.

Ar izvarošanu, izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli, jāsaprot gadījumi, kad cietusī persona sava fiziskā vai psihiskā stāvokļa dēļ (fiziski trūkumi, mazgadība, psihiskas dabas traucējumi, citas slimības vai bezsamaņas stāvoklis, kā arī cietušās personas atrašanās smagā alkohola, narkotisko vai toksisku vielu reibuma stāvoklī) nav varējusi saprast ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi vai nav varējusi vainīgajam pretoties, un viņš, stājoties dzimumattiecībās, apzinājies, ka cietusī atrodas tādā bezpalīdzības stāvoklī.⁶²

LPSR KK regulējums noteica, ka sievietē var būt tikai cietušais ne vainīgā persona, jo izvarošana tika definēta kā vīrieša dzimumsakari ar sievieti, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli, kā arī pastāvēja uzskats, ka noziegums tiek

⁶² Liholaja V. Noziedzīgi nodarījumi pret personu. Mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 1998, 112.lpp.

pabeigts brīdī, kad vīrieša dzimumloceklis ir ievadīts sievietes dzimumorgānā, proti, no dzimumakta uzsākšanas brīža.⁶³

Gadiem ejot, krimināltiesību zinātnes teorētiķi un praktiķi ir nonākuši pie secinājuma, ka dzimumnoziedznieks un dzimumnoziegumā cietušais (tai skaitā izvarošanas) var būt gan sievieti, gan vīriešu dzimuma pārstāvis, uz ko norāda arī KL aktuālā redakcija, kurā nav vairs norādes uz vainīgās un cietušās personas dzimumu. Kā rāda statistika (skatīt 2.2. tabulu), tad dzimumnoziegumus sievietes veic daudz retāk nekā vīrieši, tomēr Latvijā netiek apkopota statistika par to, cik daudz gadījumos sievietes vai vīrieši izdara dzimumnoziegumu recidīvu. Uz aptuveno recidīvu skaitu var norādīt tikai sodāmības fakta esamība.

2.2.tabula

Notiesāto personu, kurām ir iepriekšēja sodāmības, veiktie dzimumnoziegumi

Notiesāto personu skaits									
KL panti	2011. gads			2012. gads			2013. gads		
	kopējais skaits	t.sk sievietes	t.sk. Ar iepriekšēju sodāmību	kopējais skaits	t.sk sievietes	t.sk. Ar iepriekšēju sodāmību	kopējais skaits	t.sk sievietes	t.sk. Ar iepriekšēju sodāmību
159.pants	20	0	8	21	0	7	13	0	8
160.pants	19	1	8	18	0	8	7	0	2
161.pants	12	0	4	11	0	2	9	0	3
162.pants	22	0	5	33	0	7	13	0	2
165. ¹ pants	5	3	1	14	4	3	9	2	1

* statistika tika apskatīta tikai par tādiem dzimumnoziegumi, kur vismaz vienai personai ir sodāmība

Atšķirībā no prakses KL netiek lietots tāds jēdziens kā „dzimumnoziegums” un „dzimumnoziedznieks”, jo šie jēdzieni aptver mazāku noziedzīgu nodarījumu loku. Respektīvi, saskaņā ar KL 7. panta pirmo daļu noziedzīgs nodarījums ir gan kriminālpārkāpums, gan noziegums.

Praksē ar vārdu dzimumnoziegumiem saprot noziedzīgus nodarījumus, kas izpaužas seksuālās darbībās ar cietušo, pielietojot fizisku kontaktu vai bez fiziska kontakta pielietošanas.

Arī šobrīd spēkā esošā KL redakcija nosaka salīdzinoši bargus sodus par dzimumnoziegumiem. KL 16. nodaļa ir veltīta noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kurā noregulēti desmit noziedzīgi nodarījumi:

⁶³ Dzenītis J., Niedre A. Latvijas PRS kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 409.lpp.

- 1) 159.pants - izvarošana (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 2 līdz 10 gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz 3 gadiem);
- 2) 160.pants - vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 2 līdz 10 gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz 3 gadiem);
- 3) 161.pants - dzimumsakari, pederastija un lezbiānisms ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 4 gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz 3 gadiem vai bez tās);
- 4) 162.pants - pavešana netiklībā (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 3 gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz 3 gadiem vai bez tās);
- 5) 162.¹pants - pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās (soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz 3 gadiem vai bez tās);
- 6) 163.¹ pants - bordeļa izveidošana, uzturēšana, vadīšana un finansēšana (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 3 gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu);
- 7) 164. pants - personas iesaistīšana prostitūcijā un piespiešana nodarboties ar prostitūciju (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 3 gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas);
- 8) 165. pants - sutenerisms (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 5 gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz 3 gadiem vai bez tās);
- 9) 165.¹ pants - personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 5 gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu);
- 10) 166.pants - pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu ieviešanas, izgatavošanas un izplatīšanas noteikumu pārkāpšana (soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 1 gadam vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu).

KL ietver arī citus noziedzīgus nodarījumus, kuri praksē tiek dēvēti par dzimumnoziegumiem - 231. pants (ja par huligānismu atzīts nodarījums, kas vērtējams kā ekshibicionisms, vojārisms), 228. pants (ja līķa apgānīšana ir bijusi saistīta ar seksuāla rakstura darbību izdarīšanu), 230. (ja cietsirdība pret dzīvnieku ir bijusi saistīta ar seksuāla rakstura darbību izdarīšanu, kā arī zoofilijas aktu veikšanu); KL 117. panta 5. punkts, 26. pants (ja līķa apgānīšana ir bijusi saistīta ar seksuāla rakstura darbību izdarīšanu).⁶⁴

Atsevišķu dzimumnoziegumu kvalificēšana var radīt grūtības, jo nav vienotas izpratnes attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu niansēm. Kā piemēru var norādīt Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 16.septembra lēmumu Lietā SKK-467/2008 (krimināllieta 11100003907), kur Krimināllietu departaments norāda, ka Krimināllikuma 162.panta izpratnē pavešana netiklībā izpaužas seksuāla rakstura darbībās ar cietušo, kur ne vienmēr vainīgās personas darbības ir fiziskā kontakta klātbūtne ar cietušo. Pavešana netiklībā var būt intelektuāla un fiziska. Tāpēc no objektīvās puses netiklas darbības var tikt izdarītas, piemēram, liekot cietušajai personai atkailināt savu ķermeni, dzimumorgānus, vai vienam ar otru izdarīt seksuāla rakstura darbības. Konkrētajā gadījumā P.B. pamatoti atzīts par Krimināllikuma 162. panta 1. daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarītāju, jo tiesa konstatējusi, ka viņš, piedraudot ar vardarbību, piespiedis nepilngadīgos savā starpā veikt seksuālas darbības.⁶⁵

Dzimumnoziedzniekiem ir dažādi uzvedības traucējumi, piemēram maldīgi uzskati par attiecībām, cilvēka uzvedību, cilvēku attieksmi kā ietekmē personas veic šos noziedzīgos nodarījumus. Latvijā dzimumnoziedznieki tiek iedalīti divās kategorijās:

1. Dzimumnoziedznieki, kuri izdara noziedzīgus nodarījumus ar fizisku kontaktu;

- 1) „Glāstītāji” (*frotteur*) - seksuāli pieskaras, glāsta un berzējas gar personu, kura nepretojas. Piemēram, berzē savas ģenitālijas gar upura augšstilbiem un sēžamvietu vai glāsta upura ģenitālijas vai krūtis;
- 2) Pedofili (*paedophile*) - raksturīgas periodiskas, intensīvas seksuāli uzbudinošas fantāzijas, seksuālas vēlmes vai uzvedība, kas sevī ietver seksuāla rakstura darbības ar bērnu, kurš vēl nav sasniedzis pubertātes vecumu (parasti 13 gadi vai jaunāks);

⁶⁴ Judins A., Kronberga I. Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā. Pētījums. Pieejams: http://s3.amazonaws.com/politika/public/article_files/1868/original/rec_pedejais.pdf?1338463600 [aplūkots 2013.gada 27. maijā].

⁶⁵ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 16.septembra lēmums lietā SKK-467/2008 (Krimināllieta nr. 11100003907).

- 3) Izvarotāji (*rapist*) - pret upura gribu, tīšām (tieši vai netieši) pielietojot vardarbību vai draudot ar tās pielietošanu, veic darbības ar seksuālu raksturu vai nolūku;
 - 4) Sadisti (*sexual sadism*) - veic seksuāla rakstura darbības, kuru laikā gūst seksuālu apmierinājumu no upura psiholoģiskām vai fiziskām ciešanām;
 - 5) Bērnu seksuāla izmantošana (*child molestation*) - tieša vai netieša pieskaršanās bērnam ar seksuālu nolūku.
2. *Dzimumnoziedznieki, kuri izdara noziedzīgus nodarījumus bez fiziska kontakta;*
- 1) Ekshibicionisti (*exhibitionism*) - atkailina savas ģenitālijas svešiniekiem, publiski masturbē;
 - 2) Vojāristi (*voyeur*) - ar nolūku gūt seksuālu apmierinājumu, vēro citus cilvēkus, parasti svešiniekus, kuri ir atkailinājušies, veic kādas seksuāla rakstura darbības un kuri paši nezina, ka tiek novēroti;
 - 3) Tehnofili (*technophilia*) - izmanto interneta un moderno informācijas tehnoloģiju iespējas, lai seksuāli izmantotu bērnus un gūtu seksuālu apmierinājumu. Piemēram, izmanto bērnu pornogrāfiju vai kāda interneta čata ietvaros iesaistās seksuāla rakstura ziņu apmaiņā ar bērnu.⁶⁶

Ar 2011. gada 1. oktobrī grozījumiem KL, tika ieviests jauns papildsodu veids - probācijas uzraudzība (36.panta otrās daļas 5.¹ punkts). Šis papildsods ietver kontroli par notiesāto uzvedību līdzīgi kā papildsods - policijas kontrole, tomēr tā nav mehāniska uzvedības aizliegumu noteikšana, bet gan uzmanības veltīšana personas sociālās uzvedības korekcijai un noziedzīgu nodarījumu recidīva mazināšanai. Ar šo papildsodu ir iedarbināts sodu mehānisms, kas ļauj Valsts probācijas dienestam strādāt ar dzimumnoziedzniekiem pēc brīvības atņemšanas sodu izciešanas. Valsts probācijas dienesta personāls ir apmācīts izmantojot probācijas programmas strādāt un kontrolēt dzimumnoziedzniekus.

Kriminālsodu politikas koncepcija paredz policijas kontroles aizstāšanu ar probācijas uzraudzību, tomēr tas atlikts līdz uz nākotni, norādot, ka ne agrāk kā 2015.gadā.

Pagaidām probācijas uzraudzība tiek noteikta tikai dzimumnoziedzniekiem, bet no 2015.gada tiesneši šo uzraudzību varēs piemērot visiem notiesātajiem.

No Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepcijas izriet, ka Valsts probācijas dienestam un brīvības atņemšanas iestādēm (administratīvajām komisijām) jānosaka pienākums

⁶⁶ Valsts probācijas dienests. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=472> [aplūkots 2013.gada 13.septembrī].

pirms savu funkciju veikšanas beigām novērtēt risku attiecībā uz personām, kuras iepriekš izdarījušas ar vardarbību saistītus noziedzīgus nodarījumus. Izvērtējums veicams arī gadījumos, kad pret personu ir atteikts uzsākt kriminālprocesu par vardarbīga nodarījuma izdarīšanu vai šāds kriminālprocess tiek izbeigts. Arī citām signālu uztvērušām institūcijām būs pienākums uz to reaģēt un veikt nepieciešamās darbības, lai izzinātu esošo situāciju - pārbaudītu saņemto informāciju un sadarbībā ar citām institūcijām iegūtu jaunu - papildus nepieciešamo informāciju.

Autore uzskata, ka veiktās izmaiņas KL un citos normatīvos aktos, veicina izpratni un efektīvu darbu ar dzimumnoziedzniekiem, tomēr, lai probācijas uzraudzība netiktu pārtraukta sakarā ar to, ka tiesas spriedumā noteiktais probācijas uzraudzības termiņš ir beidzies, ir nepieciešams ieviest beztermiņa probācijas uzraudzību. Tādējādi probācijas darbinieks strādājot ar konkrēto probācijas klientu un sekot personas resocializācijai, spētu individualizēt termiņu. Tās personas, kas neizrāda vēlmi iekļauties sabiedrībā un nepārkāpt tiesību normas būtu ilgā laika periodā probācijas uzraudzībā, un tas samazinātu sabiedrības risku. Tādā veidā tiktu panākts kompromiss starp noziedzīgu nodarījumu izdarītāja tiesībām no vienas puses un sabiedrības interesēm no otras puses.

Šāda prakse jau tiek izmantota Lielbritānijā. Lielbritānijā par izvarošanu tiek piespriesta beztermiņa brīvības atņemšana. Tas nozīmē, ka trīs gadus pirms izciestā termiņa beigām apsūdzētais var lūgt, lai viņam nosaka beigu termiņu. Tiek sasaukta speciāla komisija, un viņam jāiziet terapija, pēc kuras tiek noteikts, vai šis cilvēks var iekļauties sabiedrībā vai ne. Dažiem tas izdodas, savukārt citi visu mūžu spiesti pavadīt nebrīvē.⁶⁷

⁶⁷ Bormanis K. Kādus sodus spriest pedofiliem Latvijā? Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/233449-kadus_sodus_spriest_pedofiliem_latvija [aplūkots 2013.gada 1.oktobrī].

3. nodaļa. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU RECIDĪVA NORMATĪVAIS REGULĒJUMS ĀRVALSTU KRIMINĀLTIESĪBĀS

Starptautiskā līmenī līdz šim nav izdevies vienoties par kopīgu noziedzīga nodarījuma recidīva definīciju. Katra valsts izmanto nedaudz atšķirīgi formulētas recidīva definīcijas.⁶⁸

Kā jau maģistra darbā apskatīts Latvijas krimināltiesībās noziedzīgu nodarījumu recidīvs ir neregulēts kā daudzējādības veids (KL 24. panta otrā daļa) un atbildību pastiprinošs apstāklis (KL 48.panta pirmās daļas 1.punkts). Noziedzīgu nodarījumu recidīvs tiek definēts KL 27. pantā „noziedzīga nodarījuma recidīvu veido personas izdarīts jauns tīšs noziedzīgs nodarījums pēc šīs personas notiesāšanas par agrāk izdarītu tīšu noziedzīgu nodarījumu, ja sodāmība par to nav noņemta vai nav dzēsta likumā noteiktajā kārtībā.”

No šīs definīcijas izriet sekojošas pazīmes:

- 5) izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums;
- 6) jaunai noziedzīgais nodarījums ir tīšs;
- 7) viena persona izdarījusi vismaz divus tīšus noziedzīgus nodarījumus;
- 8) personai ir sodāmība par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kas nav noņemta vai dzēsta.

Lai saprastu vai noziedzīgu nodarījumu recidīva definīciju ir nepieciešams pilnveidot, ir nepieciešams apskatīt citu valstu tiesību normas. Tā kā katras tiesību normas izveidošanos ietekmē vēsturiskie apstākļi, šajā nodaļā definīcijas tiks salīdzinātas ar dažādu tiesību loku jeb saimju ietilpstošām valstīm, grupējot valstis pa piecām tiesību saimēm.

Tādējādi var secināt, ka noziedzīgo nodarījumu recidīva definīcijas ir dažādas un šī dažādība ir saistīta gan ar atšķirībām valstu tiesību sistēmās, gan ar to, ka recidīva jēdziens tiek atšķirīgi traktēts krimināltiesību un kriminoloģijas jomās, t.i., pēc tā, kādam nolūkam ir nepieciešama recidīva definīcija, kādā tiesību sistēmā jēdziens tiek lietots, kādas metodes un kritēriji tiek izmantoti recidīva noteikšanai. Nozīmīgākas atšķirības ir starp recidīva krimināltiesisko (legālo) un kriminoloģisko (faktisko) jēdziena izpratni.⁶⁹

⁶⁸ Zavickis A., Ņikišins J., Ķipēna K. Sodu izcietušo personu noziedzīgu nodarījumu recidīvs. Jurista Vārds, 2013. 27.augusts, nr.35(786).

⁶⁹ Turpat.

3.1. Kontinentālās Eiropas (romāņu – ģermāņu) tiesību saime

Kontinentālā tiesību saime jeb loks ir veidojies uz romiešu tiesību pamata. Šai tiesību saimēm piederošo valstu krimināltiesībām ir raksturīga tieksšanās uz skaidrām tiesību normām, balstoties uz taisnīguma principu un citiem tiesību principiem.

Šai tiesību saimei pieder tādas valstis kā Vācija, Francija, Austrija, Šveice, Itālija, Spānija, Grieķija, Portugāle, Beļģija, Nīderlande un citas valstis.

Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksā nav sniegta noziedzīgu nodarījumu recidīva definīcija, bet tas nenozīmē, ka tiesa notiesājot personu, neņem vērā iepriekšēju sodāmību. Šī kodeksa 46§ otrā daļa nosaka, ka pie sodu noteikšana tiesa ņem vērā personas iepriekš izdarītos tiesību normu pārkāpumus. Savukārt, 66.§ tiek noteikti gadījumi, kad personai papildus brīvības atņemšanai tiek piemērots preventīvai ieslodzījums, tai skaitā, ja persona ir bijusi iepriekš notiesāta par tīšu nodarījumu ar brīvības atņemšanu ne mazāk kā 1 gads, ja kopš soda izciešanas nav pagājuši vairāk kā pieci gadi.⁷⁰

Francijas Kriminālkodeksa⁷¹ tāpat kā Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksā nav sniegta noziedzīgu nodarījumu recidīva definīcija, bet recidīva fakts tiek ņemts vērā pie soda noteikšanas. Recidīvs ir pieminēts vairākos kriminālkodeksa pantos, bet no tā satura izriet, ka runa iet par kriminalogisko recidīvu ne krimināltiesisko. Kā piemēram, 132-16.pantā teikts, ka zādzība, izspiešana, šantāža, krāpšana un ļaunprātīga uzticības izmantošana uzskatīta no recidīva viedokļa kā viens un tas pats noziedzīgs nodarījums, arī 132-16-1.panta norādīts, ka darbības seksuālas agresijas veidā un seksuālā vardarbība uzskatīta no recidīva viedokļa kā viens un tas pats noziedzīgs nodarījums.

Austrijas Kriminālkodeksa⁷² tā pat kā iepriekšminētajos šīs saimes kriminālkodeksos nav sniegta recidīva definīcija. 23.pantā ir runa par bīstamu recidīvistu ievietošanu iestādē un par soda pastiprināšanu recidīva gadījumā norādīts 39.pantā.

Šveices Kriminālkodeksa⁷³ 67.panta pirmajā daļā teikts: ja persona bijusi notiesāta ar katorgas cietumu vai ar ieslodzījumu cietumā un uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi vēl nav pagājuši pieci gadi no tā brīža, kad viņa pilnīgi vai daļēji izcietusi sodu katorgas cietumā vai ieslodzījuma cietumā, tiesnesis paaugstina soda apmēru, taču

⁷⁰ Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

⁷¹ Уголовный кодекс Франции. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

⁷² Уголовный кодекс Австрии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.

⁷³ Уголовный кодекс Швейцарии. Санкт –Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

nepārsniedzot šim veidam noteikto maksimālo soda robežu. Šveices Kriminālkodeksa 108. pantā norādīts - recidīvs netiek ņemts vērā, ja uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdi ir pagājis vismaz viens gads no tā laika, kad persona izcietusi brīvības atņemšanas sodu vai atbrīvota no kādas no 42. - 44., 100.bis pantā minētajām iestādēm.

V.Liholaja raksta, ka Spānijas Kriminālkodeksā par atbildību pastiprinošu apstākli uzskatāms recidīvs – kad līdz nozieguma izdarīšanai vainīgais jau bijis notiesāts par tāda paša rakstura noziegumu, kurš paredzēts tajā pašā Kriminālkodeksa nodaļā. Recidīvu neveido noņemta sodāmība. Spānijas Kriminālkodeksa 23.panta 8.punktā recidīvs atzīstams par atbildību pastiprinošu apstākli.⁷⁴ Te jāpiezīmē, ka Spānijas Kriminālkodeksā atsevišķi par noziedzīgu nodarījumu daudzējādību netiek runāts un kodeksā sastopamas tikai dažas norādes uz atsevišķiem tās veidiem.⁷⁵

Beļģijas Kriminālkodeksa 57.pantā teikts: recidīvam 54.-56. pantā noteiktie noteikumi tiek piemēroti iepriekšējās notiesāšanas gadījumā, ko veicis kara tribunāls par darbībām, kas kvalificējas kā noziegums vai kriminālpārkāpums saskaņā ar vispārīgajiem krimināllikumiem un ar sodu, kādu noteikuši šie likumi.⁷⁶

No šīs tiesību saimes valstu tiesību aktiem var izsecināt, ka recidīva definīcija netiek minēta tiesību aktā, bet tiek ņemta vērā, kā atbildību pastiprinošs apstāklis. Latvijas KL ir skaidrāks un saprotamāks attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu recidīvu, tādēļ nav ieteicams sekot šo valstu tiesību praksei.

3.2. Angļu - amerikāņu (anglosakšu) tiesību saime

Angļu - amerikāņu tiesību saimes izveidojusies Anglijas karalisko tiesu instanču darbības rezultātā. Šajā tiesību saimē ietilpst - Anglija, Velsa, Īrija, ASV, Austrālija un citas valstis.

Lielbritānijas 2010. gada pētījumā par reģistrēto recidīvu Anglijā un Velsā tika izmantota šāda definīcija - reģistrēts recidīvs ir noziedzīgs nodarījums, kas izdarīts viena gada laikā kopš atbrīvošanas, un tiesa ir notiesājusi, izteikusi brīdinājumu, aizrādījumu vai piezīmi⁷ sekojošā gada laikā. Līdz ar to, ir redzams, cik savstarpēji nesalīdzināmi ir šādu

⁷⁴ Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.

⁷⁵ Turpat. 13.-14.lpp

⁷⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

pētījumu rezultāti. Protams, recidīva definīciju ļoti ietekmē arī valstu krimināltiesību sistēmu īpatnības.⁷⁷

ASV ir diezgan liels noziedzīgu nodarījumu recidīva līmenis, tādēļ ASV tiesību sistēma aktīva strādā pie tā, lai rastu risinājumus, kā rezultātā būt iespējams pēc iespējas efektīvāk novērst recidīvu. 20. gadsimta beigās amerikāņu notiesāšanas sistēma ir piedzīvojusi lielas reformas. 1984. gada tika izdota īpaša regula – Likums „Par sodu noteikšanas sistēmas reformu” (1984 Sentencing Reform Act), kas bija daļa no tā sauktā integrētās nozieguma kontroles likuma (Comprehensive Crime Control Act of 1984), kas pieņemts tajā pašā gadā. Tiesai, nosakot sodu, bija jāvadās pēc Komisijas ieteikumiem par sodu, kas tika izstrādāti un stājas spēkā 1987. gada 1. novembrī kā „Federālās notiesāšanas pamatnostādnes”, kuri periodiski iznāca atkārtoti ar grozījumiem. Šajā rokasgrāmatā ir ietvertas detalizētas tabulas par sodu (kas klasificēts pēc tipa, veida un smaguma) ar augstas un zemas bīstamības līmeņiem par dažādiem pārkāpumiem un atsevišķas tabulas par izdarīto noziegumu recidīvu. Kopā šī rokasgrāmata sniedz 43 noziegumu līmeņus (salīdzinājumam – KL ir tikai četras kategorijas, proti, kriminālpārkāpumi, mazāk smagi, smagi un sevišķi smagi noziedzīgi nodarījumi).⁷⁸

Austrālijas Kriminālkodeksa 25.pantā (atkārtots pārkāpums) ir konkrēts recidīva skaidrojums, 25.1. panta noteikts, par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kuru izdarījusi sieviete vai vīrietis, kuram ir sodāmība par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts iepriekš, kvalificē kā noziedzīgu nodarījumu recidīvu. 25.2. pantā norādīti gadījumi, kad recidīvistam obligāti jāpiespriež maksimāli sodi.⁷⁹

Šīs tiesību saimes valstu tiesību normas attiecībā uz recidīvu ir līdzīgas Latvijas KL. Specifisks ir ASV recidīva mazināšanas mehānisms. Latvijai noderētu ASV pieredze un piedāvātais sodu noteikšanas mehānisms, tomēr tas negatīvi ietekmētu Latvijas tiesu neatkarību lēmumu pieņemšana.

⁷⁷ Zavickis A., Nikišins J., Ķipēna K. Sodu izcietušo personu noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Jurista Vārds, 2013. 27.augusts, nr.35(786)

⁷⁸ Robinson P. Reforming the federal criminal code; A top ten list. Buffalo criminal law review. Vol. 1. 1997. No.1, p.251.

⁷⁹ Criminal Code of Australia. Pieejams: <http://united-australia.org> [aplūkots 2013.gada 23.augustā].

3.3. Postpadomju (Eirāzijas) tiesību apakšsistēma

Šī tiesību apakšsistēma izveidojās pēc PSRS sairuma, kad valstis sāka reformēt savus tiesību aktus atbilstoši aktuālajai situācijai un sabiedrībā pastāvošajām problēmām. Pie šīs tiesību apakšsistēmas pieder Krievijas Federācija, Baltkrievija, Ukraina un citas valstis.

Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 18.pantā tiek dota noziedzīga nodarījuma recidīva definīcija, kura izteikta sekojošā redakcijā: „Noziedzīga nodarījuma recidīvu veido personas izdarīts jauns tīšs noziedzīgs nodarījums pēc šīs personas notiesāšanas par agrāk izdarītu tīšu noziedzīgu nodarījumu.”⁸⁰ Iepriekšminētā definīcija sakrīt ar Krimināllikumā jauno noziedzīga nodarījuma recidīva definīciju.

Krievijas kriminālkodeksa 18.pants nosaka recidīva klasifikāciju:

- 1) vienkāršs recidīvs
- 2) bīstams recidīvs
- 3) sevišķi bīstams recidīvs

Krievijā sodu individualizācijas princips tiek īstenots efektīvāk kā Latvijā, jo KK ir vairākas recidīva kategorijas, kas noved pie krimināltiesiskām sekām: recidīva veids, atbildība par noziedzīga nodarījuma sagatavošanos, sodāmība utt.

Krievijas Federācijas Kriminālkodekss 15. pantā pirmajā daļā un Baltkrievijas Kriminālkodeksa 43. panta pirmajā daļā tīšs nodoms ir būtiska noziedzīga nodarījuma pazīme, nosakot noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

Izejot no dejas, ka atbildības pamatā ir sabiedriski bīstams nodarījums, bet ne personas īpašības, veicināja atteikšanos no jēdziena - sevišķi bīstams recidīvists, tai skaitā arī kā kvalificējošas pazīmes.

Tai pat laikā recidīva esamība palielina personas atbildību, tajās sankcijas robežās, kādas noteiktas likumā par konkrēto noziedzīgo nodarījumu atkarībā no - recidīva veida (vienkāršs, bīstams, sevišķi bīstams).⁸¹

⁸⁰ Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.ug-kodeks.ru> [aplūkots 2013.gada 19.jūlijā].

⁸¹ Волженкин Б.В. Модельный уголовный кодекс и его влияние на формирование уголовного законодательства государств - участников Содружества Независимых Государств. Новое уголовное законодательство стран СНГ и Балтии. Сборник научных статей под редакцией профессора, заслуженного деятеля науки РФ, академика МАН ВШ и РАЕН ЛЛ. Кругликова и профессора, заслуженного деятеля науки РФ, лауреата Государственной премии СССР Н.Ф. Кузнецовой. Москва: ЛексЭст, 2002, 7.-23.с.

Ukrainas Kriminālkodeksa⁸² 34.pantā noziedzīga nodarījuma recidīvam atvēlēts īss, tomēr konkrēts skaidrojums. Par noziedzīgu recidīvu tiek uzskatīts jauns tīšs noziegums, kuru izdarījusi persona, kura agrāk bijusi notiesāta par tīšu noziegumu. Tādējādi Ukrainas likumdošanā tika nostiprināta recidīvā noziedzība kā problēma, par kuras novēršanu ir īpaši jādomā.⁸³

Noziedzīgu nodarījumu recidīvs definēts arī Uzbekistānas, Kirgizstānas, Baltkrievijas, kriminālkodeksos.⁸⁴

Pievēršoties Azerbaidžānas Republikas Kriminālkodeksam⁸⁵ redzams, ka, salīdzinājumā ar Krimināllikumu, te nedaudz plašāk aprakstīts recidīvs. Azerbaidžānas Kriminālkodeksā sastopams bīstama un sevišķi bīstama recidīva jēdziens, kāds nav ietverts Krimināllikumā. Azerbaidžānas Republikas Kriminālkodeksā recidīva definīcija dota 18.panta pirmajā daļā, kurā noteikts, ka par noziegumu recidīvu uzskatāma tīšu noziegumu izdarīšana, ko izdarījusi persona, kam ir sodāmība par agrāk izdarītu tīšu noziegumu.

Autore uzskata, ka recidīva faktam ir īpaša loma soda mēra noteikšanā, tādēļ būtu atbalstāma ideja Latvijas KL klasificēt noziedzīgu nodarījumu recidīvu atkarībā no tā smaguma pakāpes, tādējādi, radot iespēju tiesai konkrētas kategorijas robežās individualizēt soda mēru, nepieļaujot piemērot sodu, kas tuvu minimālajam, mazāks par minimālo soda mēru. Tādējādi tiks panākts, ka tiesas konstatējot atbildību pastiprinošu apstākli, klasificējot pēc noziedzīgā nodarījuma bīstamības, vienveidīgi piemēros sodus visā valsts teritorijā.

3.4. Ziemeļvalstu (Skandināvijas) tiesību saime

Ziemeļvalstu tiesību saime ir izveidojusies, balstoties uz vietējo paražu tiesību normām. Šai sistēmai ir noteiktas pazīmes, kas atbilst gan romāņu - ģermāņu, gan anglosakšu tiesību saimēm.

Saskaņā ar Dānijas Kriminālkodeksā 81.§ par bargāka soda vai citu tiesisku seku piemērošanas pamatu recidīva gadījumā ir apstāklis, ka līdz jauna nozieguma izdarīšanai

⁸² Уголовный кодекс Украины. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.

⁸³ Батыргареева В.С. Государственная политика борьбы с рецидивной преступностью в Украине. Современная уголовная политика: поиск оптимальной модели: материалы VII Российского конгресса уголовного права (31 мая - 1 июня 2012 года). Москва: Проспект, 2012, 574.с.

⁸⁴ Кузнецовой Н. Ф., Тяжковой И. М. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1. Учение о преступлении Под ред.. Москва: Зерцало, 2002, 535. с.

⁸⁵ Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.

noziedznieks Dānijas valstī ir bijis atzīts par vainīgu noziegumā, kuru izdarījis pēc astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, kā arī tas, ka saskaņā ar likumu viņš ir sodāms par nozieguma recidīvu vai atzīts par vainīgu šāda nozieguma mēģinājumā vai līdzdalībā. Recidīvu veido arī ārvalstīs taisīts spriedums, jo tas tiek pielīdzināts Dānijā taisītajam spriedumam. Recidīva noilgums risināts Dānijas kriminālkodeksā 81.§ trešajā daļā.⁸⁶

Dānijas 2011. gada pētījumā par recidīva statistiku recidīvs ir definēts kā jauns cietumsods vai sabiedrībā izciešama sankcija, kas kļuvusi juridiski saistoša divu gadu laikā pēc atbrīvošanas no soda izciešanas cietumā vai sabiedrībā, ja persona tika atbrīvota 2006.-2008. gadā. Šo konkrēto definīciju vairāk izmanto Skandināvijas valstīs.⁸⁷

Ziemeļvalstu tiesību saimes tiesību aktos nav skaidri nodefinēts noziedzīgu nodarījumu recidīva., tādējādi var radīt nekonekventu tiesu praksi, jo būs tiesas, kas recidīva faktu ņems vērā nosakot sodu un būs tiesas, kas neņems.

3.5. Austrumeiropas postsociālistisko tiesību apakšsistēma

Austrumeiropas postsociālistisko tiesību apakšsistēma izveidojusies pēc PSRS sairuma. Agrākā šo valstu piederība pie sociālistiskās tiesību saimes. Tiesību sistēmu reforma notiek atbilstoši romāņu- ģermāņu tiesību saimes principiem, kur nozīmīgākie tiesību avoti ir likumi. Tādējādi var uzskatīt, ka šī tiesību apakšsistēma ir jauktu tiesību saimju sapludināšana. Šajā apakšsistēmā ietilpst- Polija, Čehija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Igaunija, Bulgārija, Rumānija un citas valstis.

Igaunijas tiesību normās nav norādīta recidīva definīcija. Igaunijas Kriminālkodekss 38. panta 1. punktā paredz, ka atbildību pastiprina apstākļi, ka jauno nodarījumu izdarījusi persona, kas iepriekš ir izdarījusi nodarījumu, pēc kura izdarīšanas nav iztecējis Kriminālkodeksa 53. pantā minētais termiņš, vai saskaņā ar Sodū reģistra likuma 25. panta 1. daļu. Atkarībā no iepriekšējā nodarījuma rakstura, tiesai ir tiesības nenoteikt šo apstākļi kā atbildību pastiprinošu.⁸⁸ Šī Kriminālkodeksa 53.pants nosaka kriminālatbildības noilgumu. Arī Igaunijas Penitenciārais kodekss 56. pantā paredz, ka tiesai nosakot sodu, ir jāņem vērā kriminālatbildību pastiprinošie apstākļi.

⁸⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 23.lpp.

⁸⁷ Zavickis A., Nikišins J., Ķipēna K. Sodū izcietušo personu noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Jurista Vārds, 2013. 27.augusts, nr.35(786).

⁸⁸ Уголовный кодекс Эстонии. Pieejams:

<http://www.crime.vl.ru/index.php?p=1332&more=1&c=1&tb=1&pb=1#more1332> [aplūkots 2013.gada 21.jūlijā]

Lietuvas Republikas Kriminālkodeksā var atrast norādi, ka personai, kas tiek tiesāta pirmo reizi par neliela vai vidēja smaguma noziegumu, tiesa parasti piespriež sodus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu, bet, ja tiek piespriests brīvības atņemšanas sods, tiesai jāmotivē savs lēmums (55. pants), savukārt 56. pantā noteikts, ka recidīvistam par izdarītu tīšu noziegumu tiesa parasti piespriež brīvības atņemšanas sodu, bet bīstamam recidīvistam – bargāku sodu nekā vidējais brīvības atņemšanas sods, kas paredzēts sankcijā par izdarīto noziegumu. Nosakot vidējo no paredzētā soda lieluma, saskaita sankcijā paredzētā soda maksimālo un minimālo apmēru un iegūto rezultātu daļa uz pusēm, bet, ja minimālais soda apmērs par izdarīto noziedzīgo nodarījumu panta sankcijā nav norādīts, vidējais soda lielums tiek noteikts atbilstoši šī soda veida minimālajam apmēram. Lietuvas Kriminālkodeksa 61. pantā reglamentēta arī soda noteikšana, ja ir mīkstinoši un (vai) pastiprinoši apstākļi, kad tā pat tiek noteikts vieglāks vai smagāks sods, pēc soda vidējā lieluma.⁸⁹

Šo valstu tiesību aktos noteiktais regulējums ir līdzīgs Latvijas tiesiskajam regulējumam. Latvijas KL ir izsmeļošāk un tajā ir skaidrāk regulēts daudzējādības institūts, kas nosaka noziedzīgu nodarījumu recidīva definīciju.

⁸⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: TNA, 2004, 120.lpp.

SECINĀJUMI

1. Lai gan 1903. gada 22. marta Sodu likumi nenoteica sodāmības un sodītas personas definīciju, tas norāda, ka iepriekšējas sodīšanas fakts un noziegumu atkārtotā norāda uz recidīva idejas un pazīmju pastāvēšanu tā laika krimināltiesības, kas tika izmantota vērtējot sabiedrisko bīstamības pakāpi. Turpmākos krimināltiesību aktos ir redzama recidīva pazīmju attīstība.
2. Krievijas Federācijas Kriminālkodekss 18.panta pirmā daļa līdzīgi kā LKK un Baltkrievijas Kriminālkodeksa 43. panta ceturta daļa atšķirībā no KL nosaka, ka nosakot recidīvu netiek ņemta vērā sodāmība, par noziedzīgu nodarījumu, ko persona izdarījusi nepilngadības vecumā (līdz 18 gadiem).
3. Līdz atjaunotās Latvijas Republikas dibināšanai netika konkrēti definēts noziedzīgu nodarījumu recidīvs, kā arī netika noteiktas šī jēdziena robežas, attīstījās tikai recidīva ideja un parādījās termins- recidīvs.
4. Noziedzīgu nodarījumu jēdziens mainās atkarībā no valsts tiesiskās apziņas. Tas savukārt norāda, ka nākotnē atkarībā no tiesiskās apziņas nav izslēgta šī brīža jēdziena maiņa izslēdzot vai pievienojot tā pazīmes.
5. Lemjot par apsūdzētajam piespriežamā kriminālsoda veidu un mēru tiesām jāizvērtē, kā konkrētā soda piemērošana sekmēs taisnīguma atjaunošanu, noziedzīgu nodarījumu recidīvu novēršanu, aizsargās sabiedrisko drošību, atturēs citu personu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, sekmēs notiesāto personu resocializāciju.
6. Valstij ir jānostiprina recidīva fakta konstatēšanas loma sodu noteikšanā, nosakot paaugstinātu reālā brīvības atņemšanas soda mēra sliekšni, lai nepārkāptu taisnīguma un soda individualizācijas principu.
7. Personas, kuras jau iepriekš ir izcietušas sodu, un par pēdējo nodarījumu sodāmība nav noņemta vai dzēsta ir uzskatāmi par bīstamākiem nekā persona, kas izdara noziedzīgu nodarījumu pirmo reizi. Šāda persona, ir ar kriminālu pieredzi un kontaktiem kriminālā vidē, kas var novest pie tā ka šīs persona iesaista noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā citas personas vai nepilngadīgos.
8. Nav pieļaujama vienāda soda noteikšana, personai, kura identisku nodarījumu ir izdarījusi pirmo reizi un personai, kurai tiesa ir konstatējusi noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

9. Noziedzīga nodarījuma recidīvs norāda un iepriekšēja soda neefektivitāti un persona pēc soda izciešanas nav sasniegusi resocializācijas mērķus.

10. Par recidīva veidu ir uzskatāms „Profesionālais recidīvs”, kas sevī ietver iepriekš sodītas personas, kurai nav noņemta vai dzēsta sodāmība, izdarītu jaunu, tādu pašu vai tāda paša veida noziedzīgu nodarījumu, ko persona ir izdarījusi mantkārīgā vai peļņas gūšanas nolūkā. Šādu recidīva veida pazīmes :

- 1) jauns noziedzīgs nodarījums;
- 2) noziedzīgo nodarījumu ir tīšs;
- 3) viena persona izdarījusi vismaz divus noziedzīgus nodarījumus;
- 4) ir sodāmība par vismaz vienu tīšu noziedzīgu nodarījumu, kas nav noņemta vai dzēsta (KL 63.pants).
- 5) Noziedzīgie nodarījumi tiek veikti regulāri - materiālu labumu iegūšanai (ir nozīme nosakot soda mēru).

11. Iekļaujot pantā pazīmi - tīšs noziedzīgs nodarījums, tiek samazināts noziedzīgu nodarījumu loks, kas var veidot recidīvu.

12. Valstij jāturpina ieviest koncepcijās iekļautās tiesību aktu uzlabošanas idejas un jāturpina sekot ārvalstu krimināltiesību tendencēm ieviešot jaunus instrumentus ar ko mazināt noziedzīgu nodarījumu recidīvu.

13. Probācijas uzraudzība ir jaunievedums krimināltiesībās, kas varētu sekmēt personas pilnīgu resocializāciju un jaunas dzīves uzsākšanu pēc soda izciešanas, tomēr, lai probācijas uzraudzība netiktu pārtraukta sakarā ar to, ka tiesas spriedumā noteiktais probācijas uzraudzības termiņš ir beidzies, ir nepieciešams ieviest beztermiņa probācijas uzraudzību. Tādējādi probācijas darbinieks strādājot ar konkrēto probācijas klientu un sekot personas resocializācijai, spētu individualizēt termiņu. Tās personas, kas neizrāda vēlmi iekļauties sabiedrībā un nepārkāpt tiesību normas būtu ilgā laika periodā probācijas uzraudzībā, un tas samazinātu sabiedrības risku. Tādā veidā tiktu panākts kompromiss starp noziedzīgu nodarījumu izdarītāja tiesībām no vienas puses un sabiedrības interesēm no otras puses.

14. Latvijā ir nepieciešams noteikt recidīva kvantitatīvos un kvalitatīvos rādītājus, kā tas tiek veikts citās Eiropas Savienības valstīs, lai būtu iespējams iegūt datus un veikt pētījumus, par to cik patiesībā liela recidīvā noziedzība ir Latvijas Republikā un cik efektīva ir kriminālsodu politika attiecībā uz resocializāciju un jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas prevenciju.

15. Kā rāda Tiesu informācijas statikas pieejamā informācija, kas pilnībā neatspoguļo precīzu statistiku, var secināt, ka kriminoloģiskais recidīva procentuāli palielinās attiecībā pret noziedzīgu nodarījumu skaita samazināšanos.

16. Noziedzīgu nodarījumu recidīvs definēts arī ārvalstu kriminālkodeksos. Ja recidīva definīcija nav sastopama kriminālkodeksā, recidīvs tiek ņemts vērā kā apstāklis, kas var pastiprināt personas kriminālatbildību, notiesājot personu un nosakot sodu. Tāda situācija pastāv Vācijas Federatīvās Republikas, Polijas un Francijas kriminālkodeksā. Ir tādas valstis, kuru kriminālkodeksos dotas konkrētas recidīva definīcijas, vai pat likumā iekļautas veselas nodaļas saistībā ar recidīvu, kā arī tādas, kur kriminālkodeksos ir norādes saistībā ar recidīvu, bet konkrēti formulētas definīcijas nav atrodamas.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Beļska A. Padomju krimināltiesību ietekme uz vainas teorijas attīstību Latvijas krimināltiesībās. Juridiskā zinātne, 2010, nr.1. 208 lpp.
2. Bergins J. Izvarošanas krimināltiesiskais raksturojums. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1997.
3. Bormanis K. Kādus sodus spriest pedofiliem Latvijā? Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/233449-kadus_sodus_spriest_pedofiliem_latvija [aplūkots 2013.gada 1.oktobrī].
4. Dzenītis J., Niedre A. Latvijas PRS kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982. 411 lpp.
5. Judins A., Kronberga I. Recidīva rādītāji, to noteikšanas kārtība un piemērošana Valsts probācijas dienesta un Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbā. Pētījums. Pieejams: http://s3.amazonaws.com/politika/public/article_files/1868/original/rec_pedejais.pdf?1338463600 [aplūkots 2013.gada 27. maijā].
6. Judins A. Kriminālsods nav valsts atbildība par izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Jurista Vārds, 2013. 19.marts, nr.11(762).
7. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 432 lpp.
8. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 207 lpp.
9. Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. Juridiskā zinātne, 2010, nr.1, 208 lpp.
10. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: TNA, 2004, 471 lpp.
11. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 493 lpp.
12. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas teorētiskie pamati un prakse. Rīga: AFS, 2001.
13. Liholaja V., Bērziņa B., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Krimināltiesības – attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru,

- ieviešanas metožu labākā prakse. Pētījums. Pieejams:
www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/kriminaltiesibas2.doc [aplūkots 2013.gada 12. maijā].
14. Liholaja V. Noziedzīgi nodarījumi pret personu. Mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 1998.
 15. Lejiņš P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i.], 1940.
 16. Niedre A. Noziegumu recidīvs un atbildība par to. Mācību līdzeklis. Rīga: [b.i.], 1971.
 17. Zavickis A., Ņikišins J., Ķipēna K. Sodu izcietušo personu noziedzīgo nodarījumu recidīvs. Jurista Vārds, 2013. 27.augusts, nr.35(786).
 18. Jonson S. (2006) Outcomes of Probation and Conditional Sentence Supervision: An Analysis of Newfoundland and Labrador, Nova Scotia, New Brunswick, Saskatchewan and Alberta, 2003/2004 to 2004/2005. Ottawa: Statistics Canada. p.15-19. Pieejams: <http://www.statcan.gc.ca/pub/85-002-x/85-002-x2006007-eng.pdf> [aplūkots 2013.gada 13.novembrī].
 19. Maltz, Michael D. Recidivism. Orlando: Academic Press, 1984.
 20. Robinson P. Reforming the federal criminal code; A top ten list. Buffalo criminal law review. Vol. 1. 1997. No.1, p.251.
 21. Батыргарева В.С. Государственная политика борьбы с рецидивной преступностью в Украине. Современная уголовная политика: поиск оптимальной модели: материалы VII Российского конгресса уголовного права (31 мая - 1 июня 2012 года). Москва: Проспект, 2012.
 22. Волженкин Б.В. Модельный уголовный кодекс и его влияние на формирование уголовного законодательство государств - участников Содружества Независимых Государств. Новое уголовное законодательство стран СНГ и Балтии. Сборник научных статей под редакцией профессора, заслуженного деятеля науки РФ, академика МАН ВШ и РАЕН ЛЛ. Кругликова и профессора, заслуженного деятеля науки РФ, лауреата Государственной премии СССР Н.Ф. Кузнецовой. Москва: ЛексЭст, 2002.
 23. Черненко Т.Г. Рецидив преступлений в отечественном уголовном законодательстве XIV-XV вв. История развития уголовного права и ее значение для современности: Материалы V Международной научно-практической конференции, состоявшейся на юридическом факультете МГУ им. М.В. Ломоносова 26-27мая 2005 г. Москва: ЛексЭст, 2006.

24. Кузнецовой Н. Ф., Тяжковой И. М. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1. Учение о преступлении Под ред.. Москва: Зерцало, 2002.

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43.
2. Tieslietu ministrijas sevišķā komisija. 1903. gada 22. marta Sodu likumi. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīvu daļu par Latvijas valdības laikā izdotajiem grozījumiem. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1281> [aplūkots 2013.gada 7. jūnijā].
3. KPFSR Kriminālkodekss ar grozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāta izdevums, 1940.
4. Latvijas Kriminālkodekss. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija. Rīga: Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotāja redakcija, 1992.
5. Latvijas Kriminālkodekss. Komentāri pie atsevišķiem Kriminālkodeksa pantiem (Dr.iur.A.Niedre). Rīga: LR Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1995.
6. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, nr.331/332.
7. 2009. gada 9.janvāra Ministru Kabineta rīkojums Nr.6. Kriminālsodu politikas koncepcija. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=186355> [aplūkots 2013.gada 6.martā].
8. 2009. gada 9. janvāra Ministru kabineta rīkojums Nr.7. Ar brīvības atņemšanu sodu notiesāto personu resocializācijas koncepcija. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/> [aplūkots 2013.gada 26.aprīlī].
9. 2013. gada. 4. jūnija Ministru kabineta rīkojums Nr.232. Preventīvo piespiedu līdzekļu koncepcija. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40232937&mode=mk&date=2013-06-04> [aplūkots 2013.gada 16.augustā].
10. Kriminālprocesa likums: LR Likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2013.gada 4.martā].
11. Krimināllikums: LR Likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2013.gada 6.februārī].

12. Latvijas Republikas 6. Saeimas stenogrammas. Pieejams:
http://www.saeima.lv/steno/st_98/st1706.html [aplūkots 2013.gada 12.aprīlī].
13. Spānijas kriminālkodekss. – Grām.: Liholaja V. Kriminālbildība Latvijā un Spānijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
14. The New Zealand Department of Corrections. Department of Corrections 2009/10 Annual Report. p.21. Pieejams:
http://www.corrections.govt.nz/__data/assets/pdf_file/0004/480820/Annual_Report_09-10.pdf [aplūkots 2013.gada 13.novembrī].
15. Criminal Code of Australia. Pieejams: <http://united-australia.org> [aplūkots 2013.gada 23.augustā].
16. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
17. Уголовный кодекс Франции. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
18. Кодекс Республики Беларусь. Pieejams:
<http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic48/text197.htm> [aplūkots 2013.gada 28.augustā].
19. Уголовный кодекс Австрии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
20. Уголовный кодекс Швейцарии. Санкт –Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
21. Уголовный кодекс Российской Федерации. Pieejams: <http://www.ug-kodeks.ru> [aplūkots 2013.gada 19.jūlijā].
22. Уголовный кодекс Украины. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
23. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
24. Уголовный кодекс Эстонии. Pieejams:
<http://www.crime.vl.ru/index.php?p=1332&more=1&c=1&tb=1&pb=1#more1332> [aplūkots 2013.gada 21.jūlijā].

Juridiskās prakses materiāli

1. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu Kopsapulces 2008.gada 25.aprīļa lēmums par vienveidīgu tiesību normu piemērošanu soda noteikšanā. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesnesu-kopsapulcu-lemumi/kriminallietu-departaments-un-palata/> [aplūkots 2013.gada 14.maijā].
2. LR Augstākā tiesa. Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse. Apstiprināts ar Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces 2008.gada 1.jūlija lēmumu. Pieejams: <http://www.at.gov.lv> [aplūkots 2013.gada 27. jūnijā].
3. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 8. februāra lēmums lietā SKK 01-74/06 (Krimināllieta nr. 1089187503).
4. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 16.septembra lēmums lietā SKK-467/2008 (Krimināllieta nr. 11100003907).
5. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011.gada 8.februāra lēmums lietā SKK-71/2011 (Krimināllieta nr. 11410035310).
6. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 25.oktobra lēmums lietā SKK-634/2012 (Krimināllieta nr. 11261060911).

Interneta resursi

1. Doveika L. Latvijā ilgstoši neizdodas samazināt rūdītu noziedznieku skaitu. TV3 ziņas. 2013.gads, pieejams: <http://www.tv3play.lv/play/330688> [aplūkots 2013.gada 10.novembrī]
2. Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca Letonika.lv. Pieejams: <http://letonika.lv/groups/default.aspx?g=1&r=1107> [aplūkots 2013.gada 14.februārī].
3. Valsts probācijas dienests. Pieejams: <http://www.probacija.lv/page.php?id=1> [aplūkots 2013.gada 17.septembrī]
4. Tiesu Informācijas Sistēmas pārskati un statistikas dati. Pieejams: <http://court.jm.gov.lv/> [aplūkots 2013.gada 14.novembrī].

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs,, Noziedzīgu nodarījumu recidīvs” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Zane Stukēna

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. habil. iur. Uldis Krastiņš _____ . ____ . ____ .

Recenzents: _____

Darbs, iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā ____ . ____ . ____ .

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēde

_____ prot. Nr. ____

Komisijas sekretāre: _____